Zpravodaj KVZ

ZPRAVODAJ KANCELÁŘE
VLÁDNÍHO ZMOCNĚNCE PRO
ZASTUPOVÁNÍ
ČESKÉ REPUBLIKY PŘED
EVROPSKÝM SOUDEM
PRO LIDSKÁ PRÁVA

2019

číslo 4 | prosinec | ročník 7

Barnevernet

Strand Lobben a ostatní proti Norsku

Rozhodování o osvojení odebraného dítěte

Evropský zatykač

Romeo Castaño proti Belgii

Práva poškozených při výkonu evropského zatykače

Výkon rozsudků

Ilgar Mammadov proti Ázerbájdžánu

První řízení ve věci porušení povinnosti vykonat rozsudek Soudu

Občanské právo

Rodinné právo 6

Strand Lobben a ostatní proti Norsku

Rozsah povinnosti soudů zkoumat a odůvodnit zbavení rodičovské odpovědnosti a udělení souhlasu s osvojením dítěte.

Odškodnění..... 10

Januškevičienė proti Litvě

Občanskoprávní žaloba jako účinný prostředek nápravy porušení presumpce neviny, k němuž došlo označením za spolupachatele v rozsudku vydaném v trestním řízení vedeném proti jiným osobám.

Trestní právo

Ne bis in idem..... 13

Mihalache proti Rumunsku

Podmínky možnosti zahájit trestní řízení poté, co byl pro tentýž skutek stěžovatel uznán vinným z přestupku.

Evropský zatýkací rozkaz 17

Romeo Castaño proti Belgii

Rozsah povinnosti soudů odůvodnit rozhodnutí o odmítnutí vykonání evropského zatýkacího rozkazu s odkazem na podmínky ve věznici prizmatem práv poškozeného stíhaným trestným činem.

Výkon rozsudků Soudu 19

Ilgar Mammadov proti Ázerbájdžánu

První řízení o porušení povinnosti státu vykonat rozsudek Soudu.

Práva obhajoby 22

Rook proti Německu

Zajištění dostatečného času a prostředků k přípravě obhajoby v případě, kdy orgány činné v trestním řízení shromáždily pomocí odposlechů a prohlídek nahrávky a elektronické dokumenty v řádu milionů.

Operativní opatření při únosu a jeho vyšetřování 24

Olewnik-Cieplińska a Olewnik proti Polsku

Povinnosti policie v případě únosu a následné vyšetřování pochybení, kterých se během únosu, který vyústil ve smrt uneseného, orgány činné v trestním řízení dopustily.

Zabezpečovací detence 26

Tim Henrik Bruun Hansen proti Dánsku

Povinnost opatřit si externí posudek k nutnosti pokračování zabezpečovací detence v případě dlouhodobého konfliktu a panující nedůvěry mezi chovancem a personálem ústavu.

Správní právo

Vězeňství 29

Gorlov a ostatní proti Rusku

Požadavky na právní úpravu používání kamer ve věznicích.

Policie 31

R. S. proti Maďarsku

Nucené odebrání vzorku moči pro ověření požití alkoholu u řidiče automobilu.

Spolkové právo 33

Zhdanov a ostatní proti Rusku

Odmítnutí registrace spolků na podporu práv LGBTI.

Pornografie 35

Pryanishnikov proti Rusku

Odepření povolení k šíření erotických filmů.

Církve 37

Religious Community of Jehovah´s Witnesses of Kryvyi Rih´s Ternivsky District proti Ukrajině

Nevydání povolení Svědkům Jehovovým ke stavbě nové budovy určené ke konání bohoslužeb.

Nové stížnosti a oznámení proti České republice

Asistovaná reprodukce 40

Cizinecké právo 40

Zdravotnictví 41

Velký senát Soudu

Povinné očkování 42

Cizinecké právo 42

Domácí násilí 42

Stíhání bývalé hlavy státu pro ústavní převrat 43

Výkon rozsudků Soudu

Nedobrovolný pobyt v zařízení sociálních služeb 44

Regulace nájemného 44

Anotace rozsudků a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva obsažené ve Zpravodaji nejsou úředními rozhodnutími a nejsou závazné. Jsou však autorskými díly chráněnými autorským právem. Zpravodaj jako celek ani jednotlivé anotace v něm obsažené proto nesmí být bez předchozího souhlasu státu reprezentovaného Ministerstvem spravedlnosti zpřístupňovány veřejnosti ani jinak užívány, zejména rozmnožovány, nad rámec volného užití dle § 30 autorského zákona a zákonných licencí dle § 31 a násl. autorského zákona.

Přehled použitých piktogramů

Jednotlivé články Úmluvy a protokolů

článek 2: Právo na život

článek 3: Zákaz mučení

článek 4: Zákaz otroctví a nucených prací

článek 5: Právo na svobodu a osobní bezpečnost

článek 6: Právo na spravedlivé řízení

článek 8: Právo na respektování soukromého a rodinného života

článek 9: Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

článek 10: Svoboda projevu

článek 11: Svoboda shromažďování a sdružování

článek 14: Zákaz diskriminace

článek 1 Protokolu č. 1: Ochrana majetku

článek 2 Protokolu č. 1: Právo na vzdělání

článek 3 Protokolu č. 1: Právo na svobodné volby

článek 2 Protokolu č. 4: Svoboda pohybu

Ostatní piktogramy

Rozhodnutí proti ostatním státům Rady Evropy

Rozhodnutí proti České republice

Rozhodnutí velkého senátu Soudu

Mezistátní stížnost

Občanské právo

Správní právo

Trestní právo

Užitečné odkazy

Slovo úvodem

Milí čtenáři!

Hlásíme se vám s dalším číslem našeho čtvrtletníku, jehož vydávání nám jako vždy sklouzlo na začátek příštího kvartálu. Jelikož si ale tento *Zpravodaj* skutečně prohlížíte, těžko tvrdit, že bychom realizaci jeho zveřejnění odložili až na neexistující pátý kvartál roku předchozího. Připouštím, že tato terminologie trochu připomíná dobu minulou, s níž jsme se před třiceti lety rozloučili. Rozchod nám tehdy šel spíše hladce, na rozdíl od jiných zemí či historických okamžiků. Nastala jednoduše situace, kdy bylo možné zdánlivě nepřekonatelnou horu představovanou desítky let trvajícím totalitním režimem zdolat během neuvěřitelně krátké doby počítané na dny až týdny. Můžeme se rozcházet v hodnocení toho, co následovalo, ale vděk patří všem těm mnohým, kteří se o to tehdy zasloužili.

Zapojení České republiky do mezinárodních kontrolních mechanismů dodržování lidských práv a svobod je plodem tohoto vývoje. Odráží prostou skutečnost, že ani vnitrostátní právní systémy, které se k těmto hodnotám hlásí, nejsou bez vad, ať už svým normativním vymezením nebo institucionální praxí. O tom, jak to či ono základní právo nejlépe naplnit, jakož i o tom, jaká omezení pro výkon těchto práv jsou přípustná, lze často rozumně diskutovat. Nejenom ale povaha a hluboká lidská podstata těchto práv, nýbrž také účast v mezinárodních kontrolních mechanismech nás musejí nabádat k jisté pokoře, s níž v diskusi vystupujeme.

Dokladem může být, že i země, které ve Štrasburku zpravidla nemají žádné významné problémy a jsou na našem kontinentě stejně jako v širém světě považovány za vzor v dodržování základních práv, mohou dokonce s dobrými úmysly sklouznout k přehlížení relevantních zásad, jimiž se má výklad a uplatňování určitých práv řídit. V tomto čísle naleznete anotaci rozsudku velkého senátu Soudu ve věci *Strand Lobben a ostatní proti Norsku*, jež se týká problematiky odebírání dětí z péče biologických rodičů. Česká republika vedle jiných států v této a v řadě jiných věcí vstoupila do řízení jako *amicus curiae*. Třebaže se podle čl. 36 odst. 2 Evropské úmluvy o lidských právech můžeme takto vyjadřovat pouze k obecným zásadám výkladu a používání ustanovení Úmluvy a jejích protokolů, zdá se, že tyto intervence přinášejí ovoce a že Soud začíná kritičtěji zkoumat fungování péče o děti v žalovaném státě, která se na první pohled jeví jako dokonalá (a je skvěle zafinancovaná).

Neznamená to však, že každá z několika desítek projednávaných stížností na uvedenou problematiku bude úspěšná. Sami jsme ostatně před zhruba patnácti lety zažili vlnu stížností na respektování rodičovských práv ve sporech, v nichž rodiče soupeřili o své děti. Někde Soud konstatoval porušení práva na rodinný život, ale často se pozastavil jen nad nepřiměřenou délkou soudního řízení, shledal-li vůbec výrazné nedostatky. Inu, ani naše, ani norská péče o děti není dokonalá. A to je jen příklad.

Přeji nám všem, abychom i přes naše vlastní příležitostná selhání dokázali dobře zvládnout rok 2020.

Vít Alexander Schorm,
vládní zmocněnec

Rodinné právo

Rozsudek ze dne 10. září 2019 ve věci č. 37283/13 – *Strand Lobben a ostatní proti Norsku*

Velký senát Soudu rozhodl třinácti hlasy proti čtyřem, že v řízení o zbavení matky rodičovské odpovědnosti a svolení k osvojení dítěte pěstouny došlo k porušení práva dítěte a jeho matky na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Rozhodnutí odůvodněná zejména neschopností matky se o zranitelné dítě se speciálními potřebami řádně postarat byla založena na omezeném množství důkazů, jelikož kontakty matky s dítětem po odebrání byly ojedinělé, nebyl pořízen aktuální znalecký posudek a zranitelnost dítěte nebyla dostatečně odůvodněna. Vnitrostátní orgány nenastolily spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a matky a nevzaly dostatečně v potaz vývoj rodinné situace matky, která se v mezidobí vdala a porodila další dítě.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

První stěžovatelka pobývala se synem, druhým stěžovatelem, od jeho narození koncem září 2008 v rodinném centru. Původně žádala o potrat, jelikož neměla kde bydlet. Po narození dítě ztrácelo na váze a matka neměla dostatečné pochopení pro jeho potřeby. Po zhruba třech týdnech matka odvolala svůj souhlas s pobytem v centru. Téhož dne bylo dítě svěřeno do péče pěstounů s odůvodněním, že matka se o dítě nestarala a z důvodu významného úbytku váhy ho bylo nutné sledovat. Styk matky s dítětem byl určen na půl hodiny týdně.

V březnu 2009 správní komise (*County Social Welfare Board*) dítě svěřila do trvalé péče pěstounů. Rozhodnutí bylo odůvodněno zranitelností dítěte, které mělo speciální potřeby a vyžadovalo klid a stabilitu prostředí. Asistovaný styk matky s dítětem byl stanoven na šest dvouhodinových návštěv ročně. V srpnu 2009 městský soud rozhodl o vrácení dítěte do péče matky, ke kterému mělo dojít poté, co se obnoví jejich vztahy při rozšířeném styku. Dle orgánu péče o dítě bylo dítě po kontaktech s matkou unavené a úzkostné. V dubnu 2010 vrchní soud rozhodl o setrvání dítěte u pěstounů s tím, že nebyly dány důvody pro zrušení péče a dítě si zvyklo u pěstounů. Rozhodnutí se opíralo o dva znalecké posudky z února a března 2010 o stycích matky a dítěte, při kterých se dítě od matky odvracelo a hledalo oporu u pěstounky. Soud omezil styk na čtyři dvouhodinové návštěvy ročně. Matka nepodala odvolání a rozsudek nabyl právní moci.

V dubnu 2011 matka podala žádost o zrušení pěstounské péče, alternativně žádala rozšíření styku s dítětem. V prosinci 2011 správní komise rozhodla o zbavení rodičovské odpovědnosti matky a svolila k osvojení dítěte pěstouny, jelikož matka nebyla schopna dítěti poskytnout potřebnou péči. V únoru 2012 městský soud rozhodl o pokračování setrvání dítěte v péči, o zbavení matky rodičovské odpovědnosti a o osvojení dítěte pěstouny. K pokračování setrvání dítěte v péči pěstounů soud uvedl, že rodinná situace matky se sice změnila, matka se vdala a v říjnu 2011 porodila druhé dítě, nicméně její pečovatelské schopnosti byly i nadále omezené a nadto si dítě u pěstounů zvyklo. Ke zbavení rodičovské odpovědnosti a svolení k osvojení dítěte pěstouny soud uvedl, že k osvojení musí být splněny čtyři základní podmínky zákona o blahu dítěte (*Child Welfare Act*): i) matka bude pravděpodobně trvale neschopna se o dítě postarat nebo si dítě zvyklo u pěstounů a jeho přemístění by mu způsobilo závažnou újmu, ii) osvojení je v nejlepším zájmu dítěte, iii) žadateli o osvojení jsou pěstouni schopni dítě vychovat jako vlastní, iv) jsou splněny podmínky zákona o osvojení. Dítěti bylo v době rozhodování tři a půl roku a zvyklo si na pěstouny, u kterých žilo od tří týdnů věku. Bylo zranitelné a osvojení bylo v jeho nejlepším zájmu, jelikož posílilo jeho pouto k pěstounům, které považovalo za své rodiče. Soud vzal dále v potaz negativní průběh kontaktů. Dítě si na matku nezvyklo navzdory tomu, že u ní pobývalo první tři týdny věku a že mu bylo později řečeno, že ho porodila. Rozsudek byl v srpnu 2012 potvrzen vrchním soudem a v říjnu 2012 nejvyšším soudem.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

Senát páté sekce Soudu dopěl v rozsudku ze dne 30. listopadu 2017 čtyřmi hlasy proti třem k závěru o neporušení práva stěžovatelů na respektování rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy. Věc byla na základě žádosti stěžovatelů předložena velkému senátu Soudu.

Vláda České republiky vstoupila do řízení před velkým senátem podle čl. 36 odst. 2 Úmluvy.

A. PŘEDBĚŽNÉ OTÁZKY V ŘÍZENÍ PŘED VELKÝM SENÁTEM

a) Rozsah přezkumu

1. Časové hledisko

Soud v prvé řadě uvedl, že velký senát nemůže přezkoumávat části stížnosti, které byly prohlášeny za nepřijatelné předchozím rozhodnutím senátu (Ilnseher proti Německu, č. 10211/12 a 27505/14, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2018, § 100). Senát prohlásil za přijatelnou stížnost stěžovatelů týkající se zbavení rodičovské odpovědnosti a svolení k osvojení dítěte pěstouny.

Námitky porušení Úmluvy vztahující se k umístění dítěte do péče pěstounů včetně omezení styku s dítětem matka poprvé vznesla až před velkým senátem, který se jimi nemohl zabývat z důvodu nedodržení lhůty šesti měsíců a nevyčerpání všech vnitrostátních prostředků nápravy, jelikož matka nepodala odvolání proti rozsudku vrchního soudu z dubna 2010. Nicméně nutnost zasadit přezkoumávané řízení do kontextu celého případu vyžaduje vzít do určité míry v potaz rovněž průběh předcházejícího řízení (Mohamed Hasan proti Norsku, č. 27496/15, rozsudek ze dne 26. dubna 2018, § 151).

2. Věcné hledisko

Stížnost k Soudu podaná v dubnu 2013 se výslovně týkala pouze řízení o zbavení matky rodičovské odpovědnosti a svolení k osvojení dítěte. Dle senátu byla řízení o zbavení rodičovské odpovědnosti a osvojení dítěte a o nezrušení pěstounské péče úzce spjata. Velký senát tomuto názoru přisvědčil a dodal, že dle zákona o blahu dítěte je setrvání dítěte v (pěstounské) péči předpokladem osvojení. Velký senát tedy obdobně jako senát zahrnul rozhodnutí o nezrušení pěstounské péče do přezkumu na poli článku 8 Úmluvy.

b) Oprávnění matky podat stížnost jménem nezletilého dítěte

Dle rozhodnutí senátu byla matka oprávněna zastupovat dítě v řízení před Soudem. Vláda v řízení před velkým senátem namítala, že k zastupování zájmů dítěte byli oprávněni adoptivní rodiče, kteří za tím účelem sami vstoupili do řízení před velkým senátem dle čl. 36 odst. 2 Úmluvy.

Dle velkého senátu přetržení právních vazeb způsobené osvojením dítěte nemá rozhodující vliv na právo rodiče podat stížnost jménem dítěte. Podmínky pro podání stížnosti dle článku 34 Úmluvy a dle vnitrostátních předpisů se mohou lišit. Děti se obvykle musí spoléhat na jiné osoby, aby hájily jejich zájmy, a je žádoucí se vyhnout restriktivnímu přístupu (A. K. a L. proti Chorvatsku, č. 37956/11, rozsudek ze dne 8. ledna 2013, § 46–47). Po osvojení dítěte byli dle vnitrostátního práva jeho jedinými zástupci adoptivní rodiče, nicméně v průběhu řízení o osvojení byla matka nositelkou rodičovské odpovědnosti a dle judikatury Soudu je zachování rodinných vazeb v zásadě v zájmu dítěte. Nadto Soud opakovaně připustil právo rodiče zbaveného rodičovské odpovědnosti zastupovat dítě před Soudem (Scozzari a Guinta proti Itálii, č. 39221/98 a 41963/98, rozsudek velkého senátu ze dne 13. července 2000, § 138–139). Základním kritériem posouzení je nebezpečí, že některé zájmy dítěte uniknou pozornosti Soudu a dítěti bude v důsledku toho odepřena účinná ochrana práv zaručených Úmluvou (viz *mutatis mutandis,* Lambert a ostatní proti Francii, č. 46043/14, rozsudek velkého senátu ze dne 5. června 2015, § 94). V projednávané věci Soud neshledal konflikt zájmů mezi matkou a jejím dítětem, který by vedl k odmítnutí stížnosti podané matkou za dítě jako nepřijatelné (Kruškić proti Chorvatsku, č. 10140/13, rozhodnutí ze dne 25. listopadu 2014, § 101–102). Tato otázka je současně úzce spojena s námitkou stěžovatelů o porušení práva na respektování rodinného života, která je předmětem přezkumu. Námitka vlády byla tudíž zamítnuta.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé s odkazem na článek 8 Úmluvy namítali, že v souvislosti s rozhodnutím o pokračování pěstounské péče nezletilého, o zbavení stěžovatelky rodičovské odpovědnosti a svolením soudu k osvojení dítěte jeho pěstounskými rodiči došlo k porušení práva na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

a) Obecné zásady z judikatury Soudu

Soud konstatoval, že v případech týkajících se péče o dítě a omezení styku je zájem dítěte na prvním místě

(Gnahoré proti Francii, č. 40031/98, rozsudek ze dne 19. září 2000, § 59). V případech omezení rodinného života mají příslušné orgány pozitivní závazky přijmout opatření za účelem sloučení rodiny (K. a T. proti Finsku, č. 25702/94, rozsudek velkého senátu ze dne 12. července 2001, § 178). Rodinné vazby mohou být zpřetrhány jen za velmi výjimečných okolností a musí být učiněno vše pro jejich zachování. Dítě má současně právo na výchovu ve zdravém prostředí a článek 8 Úmluvy zejména nedovoluje rodiči, aby činil kroky, které by mohly ohrozit zdraví a rozvoj dítěte (Maršálek proti České republice, č. 8153/04, rozsudek ze dne 4. dubna 2006, § 71). Na mezinárodní úrovni panuje shoda, že dítě nemůže být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné orgány na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte (viz čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Za účelem zajištění ochrany nejlepšího zájmu dítěte a jeho realizace musí státy zavést účinné procesní záruky (viz Obecný komentář Výboru OSN pro práva dítěte č. 14 z roku 2013 k uplatňování nejlepšího zájmu dítěte jako předního hlediska).

Podle další vůdčí zásady je odebrání z péče dočasným řešením, které má být zrušeno, jakmile to okolnosti dovolí (Olsson proti Švédsku č. 1, č. 10465/83, rozsudek ze dne 24. března 1988, § 81). Posouzení přiměřenosti opatření závisí na rychlosti jeho uskutečnění, jelikož plynutí času může mít nenapravitelné následky pro vztah dítěte a jeho rodiče, se kterým nežije (S. H. proti Itálii, č. 52557/14, rozsudek ze dne 13. října 2015, § 42). Pokud příslušné orgány nesplní svůj závazek, nemohou rozhodnutí o osvojení založit na nedostatku vazeb mezi rodiči a dítětem (Pontes proti Portugalsku, č. 19554/09, rozsudek ze dne 10. dubna 2012, § 92 a 99). Vazby mezi rodiči a dítětem budou nutně oslabeny, pokud jsou kladeny překážky jejich snadnému a pravidelnému styku (Olsson proti Švédsku (č. 1), cit. výše, § 81). Pokud od odebrání dítěte uplynula značná doba, zájem dítěte na zachování jeho faktické rodinné situace může převážit nad zájmy rodičů na sloučení rodiny (K. a T. proti Finsku, cit. výše, § 155).

Ke zbavení rodičovské odpovědnosti a svolení k osvojení může dojít pouze za výjimečných okolností, pokud to vyžaduje nejlepší zájem dítěte (Aune proti Norsku, č. 52502/07, rozsudek ze dne 28. října 2010, § 66). Podstata osvojení spočívá v neexistenci skutečných vyhlídek na sloučení rodiny, namísto kterého nejlepší zájem dítěte vyžaduje jeho trvalé umístění do nové rodiny (R. a H. proti Spojenému království, č. 35348/06, rozsudek ze dne 31. května 2011, § 88).

Prostor státu pro uvážení není neomezený. Soud vyžaduje, aby příslušné orgány před odebráním dítěte přijaly méně závažná opatření, a to podpůrného a preventivního charakteru, a posuzuje, zda byla účinná (Kutzner

Z

proti Německu, č. 46544/99, rozsudek ze dne 26. února 2002, § 75).

Soud se zabývá procesem rozhodování o vzetí dítěte do péče, zejména zkoumá, zda byli rodiče zapojeni a zda jim bylo umožněno se k věci plně vyjádřit. Účinné respektování rodinného života krom toho vyžaduje, aby budoucí vztahy mezi rodičem a dítětem byly řešeny toliko na základě souhrnu rozhodných skutečností, a nikoli pouhým plynutím času (W. proti Spojenému království, č. 9749/82, rozsudek ze dne 8. července 1987, § 64–65). V daném případě se Soud musel zabývat nařízením psychologického posudku na možnost navázání kontaktu mezi matkou a dítětem. Soud uvedl, že je zásadně na vnitrostátních soudech, aby posoudily důkazy včetně prostředků na ověření podstatných okolností případu (Vidal proti Belgii, č. 12351/86, rozsudek ze dne 22. dubna 1992, § 33). Soud nestanoví, že vnitrostátní soudy jsou vždy povinny mít k dispozici posudek psychologa k otázce styku rodiče, který nemá dítě v péči; vždy záleží na specifických okolnostech případu s ohledem na věk a vyspělost dítěte (Sommerfeld proti Německu, č. 31871/96, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2003, § 71).

b) Použití obecných zásad na daný případ

Soud při vědomí mezí rozsahu svého přezkumu projednávané věci (viz výše časové a věcné hledisko) soustředil svoji pozornost na rozsudek městského soudu z února 2012, ve kterém bylo rozhodnuto o pokračování pěstounské péče a následně o zbavení matky rodičovské odpovědnosti a o svolení k osvojení dítěte pěstouny. Senát městského soudu byl složen ze soudce, laika a psychologa. Jednání, které trvalo tři dny, se matka účastnila spolu se svým advokátem. Bylo vyslechnuto 21 svědků, včetně znalců. Řízení před městským soudem předcházelo obdobné řízení před správní komisí. Rozsudek městského soudu byl přezkoumán vrchním soudem, jehož rozsudek byl přezkoumán nejvyšším soudem.

Dle zákona o blahu dítěte byla základní podmínkou zrušení nařízené péče schopnost matky se o dítě trvale řádně postarat. V opačném případě bylo možné dát souhlas k osvojení. V reakci na žádost matky o zrušení

rozhodnutí o péči městský soud uvedl, že se její rodinná situace sice zlepšila, vdala se a porodila druhé dítě, nicméně získané důkazy svědčily o přetrvávajících nedostatcích v péči z dob rozhodování vrchního soudu v dubnu 2010. Matka se nezlepšila ve zvládání kontaktu s dítětem, dítě na ni reagovalo emotivně. Nadto si nepřipouštěla, že by opakované soudní řízení bylo pro dítě škodlivé. Další úvahy o pečovatelských schopnostech matky nebyly třeba, jelikož dítě si zvyklo u pěstounů a jeho přemístění by mu způsobilo závažné problémy. Pokud jde o návrh orgánu péče o dítě na zbavení matky rodičovské odpovědnosti a svolení k osvojení dítěte, městský soud přisvědčil správní komisi, že se matka pravděpodobně nebude schopna o dítě trvale postarat a že dítě si zvyklo v pěstounské rodině. Pečovatelské schopnosti matky se od dubna 2010 nezlepšily. Změna rodinné situace matky nebyla rozhodující, jelikož dítě bylo zranitelné a během prvních tří týdnů života bylo vystaveno závažnému zanedbání. Tři a půl roku žilo u pěstounů, matku neznalo a při navrácení do její péče by pro něj neměla porozumění.

Soud si byl vědom převládajícího nejlepšího zájmu dítěte, nicméně dle jeho názoru vnitrostátní orgány v předmětném řízení nenastolily spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a jeho biologické rodiny a soustředily se pouze na zájmy dítěte, aniž by se pokusily tyto zájmy spojit. Dle přesvědčení Soudu nikdy vážně nezvažovaly možnost sloučení dítěte s jeho biologickou rodinou. V tomto kontextu Soud zejména nebyl přesvědčen, že vnitrostátní orgány vzaly dostatečně v potaz možný významný fakt, že v době, kdy matka žádala o zrušení rozhodnutí o pěstounské péči, její život procházel významnými změnami, v době zahájení řízení se vdala a porodila druhé dítě. Rozhodnutí městského soudu bylo z velké části založeno na hodnocení schopností matky poskytovat péči, nicméně skutkový základ hodnocení byl získán v řízení, které trpělo nedostatky.

Nelze opomíjet skutečnost, že předmětná rozhodnutí byla přijata za situace, kdy se konal pouze velmi omezený styk matky s dítětem. Rozhodnutí správní komise z března 2009 a rozsudek vrchního soudu z dubna 2010, který zrušil rozsudek městského soudu ze srpna 2009, byly založeny na předpokladu, že pěstounská péče bude dlouhodobého charakteru a že dítě v pěstounské péči vyroste. Vrchní soud uvedl, že vzhledem k uvedenému bude styk sloužit k zachování kontaktu mezi matkou a dítětem, aby bylo dítě obeznámeno se svými kořeny. Jeho účelem nebylo vytvořit vztahy mezi nimi za účelem budoucího vrácení dítěte do péče jeho matky. Styk neprobíhal tak, aby matka mohla volně navázat pouto s dítětem, konal se za účasti pěstounky a pracovníků Barnevernetu. Navzdory negativnímu průběhu styku bylo velmi málo učiněno pro to, aby styk probíhal jinak. Dle přesvědčení Soudu řídké

Z

kontakty mezi matkou a dítětem od doby jeho vzetí do pěstounské péče představovaly omezený důkaz, ze kterého nebylo možné učinit jasný závěr o pečovatelských schopnostech matky.

Dále Soud považoval za významné, že v řízení nebyly pořízeny aktuální znalecké posudky nad rámec posudku, který byl zpracován na popud orgánu péče o dítě v únoru 2010 psychologem B. S. a rodinným terapeutem a týkal se reakcí dítěte na styk s matkou na začátku září 2009, a posudku psychologa M. S. z března 2010 vyžádaného vrchním soudem. V době vydání rozsudku městského soudu v únoru 2012 byly oba posudky dva roky staré. V řízení před městským soudem v roce 2012 vypovídali kromě rodinných příslušníků rovněž psychologové B. S. a M. S., nicméně psychologové neprovedli žádné další vyšetření vyjma těch, které provedly pro účely posudků vydaných začátkem roku 2010, a současně pouze posudek M. S. byl založen na pozorování interakcí mezi matkou a dítětem a pouze při příležitosti dvou styků. Právní zástupce matky výslovně žádal o nařízení nového znaleckého posudku, avšak jeho žádost vrchní soud zamítl. Ani městský soud nenařídil zpracovat znalecký posudek v průběhu řízení před ním. Ačkoli je zásadně na uvážení vnitrostátních orgánů rozhodnout o potřebnosti znaleckých posudků, dle Soudu absence aktuálního znaleckého posudku významně omezila faktické posouzení nové rodinné situace matky a jejích pečovatelských schopností v rozhodné době. Za těchto okolností, v rozporu s tím, co uváděl městský soud, nebylo možné dávat jí k tíži, že si neuvědomila, že opakované soudní řízení může být pro dítě v dlouhodobém horizontu škodlivé.

Konečně z odůvodnění rozsudku městského soudu vyplývá, že při posuzování matčiných pečovatelských schopností byl kladen důraz obzvláště na speciální potřeby dítěte s ohledem na jeho zranitelnost. Zatímco zranitelnost dítěte byla hlavním důvodem pro jeho odebrání z péče matky, rozsudek městského soudu neobsahoval žádnou informaci o tom, jak mohla tato zranitelnost přetrvávat navzdory faktu, že dítě žilo u pěstounů od tří týdnů věku. Stejně tak nebyla upřesněna povaha zranitelnosti dítěte, vyjma krátkého popisu znalců, že dítě se snadno stresovalo a potřebovalo hodně ticha, bezpečí a podpory a že rezignovalo na

kontakt s matkou po jejích emocionálních výbuších. Vzhledem k závažnosti dotčených zájmů bylo na vnitrostátních orgánech, aby zranitelnost dítěte podrobněji posoudily.

Soud učinil závěr, že řízení neobsahovalo záruky přiměřené závažnosti zásahu a dotčených zájmů. Podkladem pro soudní rozhodnutí byly omezené důkazy vyvozené z několika málo uskutečněných styků. Soudy opomněly zadat aktuální znalecký posudek na posouzení schopností matky starat se o dítě v souvislosti se změnou její rodinné situace, ačkoli pečovatelské schopnosti matky byly důležitým faktorem pro rozhodnutí. Kromě toho nebyly dány dostatečné důvody pro údajnou pokračující zranitelnost dítěte. Soud rozhodl, že řízení, které skončilo rozsudkem městského soudu z února 2012, neproběhlo tak, aby byly náležitě vzaty v potaz všechny názory a zájmy stěžovatelů.

Soud proto konstatoval porušení článku 8 Úmluvy.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudce Ranzoni, ke kterému se připojila soudkyně Yudkivska, jakož i soudci Kūris, Harutyunyan, Paczolay a Chanturia, ve svém souhlasném stanovisku uvedl, že ve středu pozornosti většiny bylo řízení vedoucí k vydání rozsudku městského soudu v únoru 2012, kdy dítě žilo již tři a půl roku u pěstounů. Hlavní nedostatky v postupu vnitrostátních orgánů se nicméně vztahují k předcházejícímu období, kdy bylo od samého počátku předpokládáno, že dítě vyroste v pěstounské péči, a nebyl tak naplňován cíl sloučení dítěte s matkou. Soudce Kūris ve svém souhlasném stanovisku dodal, že problémy případu nespočívají v konkrétních okolnostech, ale ve specifiku politiky Norska, o čemž svědčí množství intervencí třetích států, jejichž státní příslušníci se potýkají s následky rozhodnutí Barnevernetu.

Soudce Kjřlbro, soudkyně Poláčková a Koskelo a soudce Nordén ve svém nesouhlasném stanovisku uvedli, že se ztotožňují s rozsudkem senátu z listopadu 2017, který považují za přesvědčivě odůvodněný a v souladu s vlastní úlohou Soudu.

Soudkyně Koskelo a soudce Nordén ve svém nesouhlasném stanovisku k oprávnění matky zastupovat dítě v řízení před Soudem uvedli, že mezi matkou a dítětem existoval zjevný a závažný střet zájmů a za těchto okolností matce nemělo být umožněno zastupovat dítě v řízení před Soudem. Je nejvyšší čas, aby Soud přehodnotil svůj přístup a praxi k oprávnění biologického rodiče hájit zájmy dítěte před Soudem i za situace aktuálního nebo potenciálního střetu zájmů. Pokud by si v souladu s Úmluvou o právech dítěte Soud skutečně osvojil, že dítě je subjektem práv a jeho nejlepší zájem je prioritní, měl by přijmout změny také v procesních postupech.

Z

Odškodnění

Rozsudek ze dne 3. září 2019 ve věci č. 69717/14 – *Januškevičienė proti Litvě*

Senát čtvrté sekce většinou hlasů odmítl námitku založenou na porušení presumpce neviny dle čl. 6 odst. 2 Úmluvy z důvodu nevyčerpání všech vnitrostátních prostředků nápravy, jelikož stěžovatelka, která byla v řízeních proti členům organizované zločinecké skupiny označena za spolupachatelku daňových podvodů, ač její stíhání bylo zastaveno kvůli promlčení trestní odpovědnosti, se nedomáhala odškodnění občanskoprávní žalobou. Čtyřmi hlasy proti třem Soud rozhodl o neporušení článku 13 Úmluvy, který zaručuje právo na účinné prostředky nápravy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

V roce 2007 bylo stěžovatelce sděleno podezření z organizátorství zločinecké skupiny, která se měla dopouštět daňových podvodů. Jako jednatelka několika účelově vytvořených obchodních společností měla stěžovatelka falšovat účetní dokumenty s cílem získat pro sebe a jiné osoby značný prospěch skrze krácení daně z přidané hodnoty. Stěžovatelka odmítala vypovídat. Rozsáhlé vyšetřování se týkalo sítě asi deseti obchodních společností a řady osob, které působily v jejich statutárních orgánech. Aby bylo zajištěno projednání věci v přiměřené lhůtě, státní zástupce v roce 2009 rozhodl o vyčlenění řízení proti obviněnému V. D. a společnosti D. k samostatnému projednání, neboť měl za to, že byly vůči nim nashromážděny postačující důkazy. Oba obžalovaní se ke spáchání daňových podvodů v rámci organizované zločinecké skupiny doznali, načež byli odsouzeni. V rozsudku byla stěžovatelka zmíněna jako osoba účastnící se činnosti skupiny, ačkoli v daném řízení neměla žádné procesní postavení. V roce 2010 bylo z hlavního řízení z obdobných důvodů vyčleněno také řízení proti V. S., R. N., V. B. a společnostem A. a S. Všichni obžalovaní byli rovněž uznáni vinnými. Také v odůvodnění tohoto rozsudku byly zmiňovány další osoby, které se podíleli na páchání předmětné trestné činnosti, stěžovatelku nevyjímaje. Podobně v roce 2011 došlo k vyčlenění trestního řízení proti pěti obžalovaným k samostatnému projednání. I tentokrát soud

prvního stupně uznal obžalované vinnými. Odůvodnění rozsudku znovu obsahovalo zmínku o roli stěžovatelky coby spolupachatelky. Stěžovatelka v řízení vystupovala coby svědkyně, ale odmítla vypovídat. Odvolací soud zrušil rozsudek prvoinstančního soudu pro nedostatek důkazů. K samostatnému projednání bylo z hlavního řízení postupně vyčleněno dalších pět řízení s deseti obžalovanými. Teprve v roce 2014 byla podána obžaloba proti stěžovatelce. Označené důkazy zahrnovaly důkazy, které byly opatřeny a provedeny v rámci vyčleněných trestních řízení. Vnitrostátní soud nakonec zprostil stěžovatelku obžaloby z důvodu promlčení trestní odpovědnosti.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 2 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že rozhodnutí přijatá ve vedlejších řízeních ji uváděla jako spolupachatelku dané trestné činnosti, třebaže nebyla nikdy uznána vinnou.

Vláda ve své argumentaci poukazovala na to, že stěžovatelka nevyužila možnosti domáhat se peněžité náhrady za újmu, kterou utrpěla na své cti či dobré pověsti, prostřednictvím občanskoprávní žaloby. Soud připomněl, že jeho role je v souladu se zásadou subsidiarity toliko doplňková ve vztahu k vnitrostátním systémům ochrany základních práv. Jsou to právě vnitrostátní soudy, jimž přísluší, aby se věcí zabývaly dříve, nežli je předložena mezinárodnímu soudu (Vučković a ostatní proti Srbsku, č. 17153/11 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 25. března 2014, § 69–77). Soud přitom v minulosti uznal, že občanskoprávní žaloba na náhradu škody je v případech porušení zásady presumpce neviny zásadně účinným prostředkem nápravy (*Gutsanovi proti Bulharsku*, č. 34529/10, rozsudek ze dne 15. října 2014, § 178). V dalších případech uznal jako účinné občanskoprávní prostředky nápravy umožňující dosáhnout kromě odškodnění i uznání porušení této zásady anebo ukončení protiprávního stavu, který byl nastolen (viz např. Ringwald proti Chorvatsku, č. 14590/15 a další, rozhodnutí ze dne 22. ledna 2019, § 54–56). V projednávané věci předložila vláda Soudu dva příklady z judikatury vnitrostátních soudů, v nichž se žalobci dovolávali přiznání odškodnění za zásah do osobní cti či dobré pověsti v důsledku porušení presumpce neviny. Ve světle těchto příkladů měl Soud za to, že ani v situaci stěžovatelky by nemuselo jít o neúčinný prostředek nápravy. Soud nadto neshledal žádné mimořádné okolnosti, které by ji mohly zprostit povinnosti daný prostředek nápravy vyčerpat. Pouhé pochybnosti co do úspěchu nemohou ospravedlnit nečerpání prostředku nápravy (Scoppola proti Itálii (č. 2), č. 10249/03, rozsudek velkého senátu ze dne 17. září 2009, § 70). Soud proto tuto námitku odmítl, jelikož stěžovatelka nevyčerpala všechny jí dostupné prostředky nápravy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

Stěžovatelka dále namítala, že neměla k dispozici účinný prostředek nápravy, jehož prostřednictvím by se mohla bránit proti porušení zásady presumpce neviny rozsudky, které byly přijaty v řízeních vedených proti jiným osobám.

Soud připomněl, že státy musí zajistit, aby ve vnitrostátním právním řádu existovaly vhodné a účinné prostředky nápravy proti namítaným porušením práv a svobod chráněným Úmluvou. Nestačí, pokud tyto existují podle zákona, a tedy teoreticky, neboť dané ustanovení vyžaduje, aby byly účinné také v praxi (De Tommaso proti Itálii, č. 43395/09, rozsudek velkého senátu ze dne 23. února 2017, § 179). Je úkolem žalované vlády, aby prokázala praktickou účinnost prostředků nápravy tím, že předloží příklady soudní nebo správní praxe. V případě stěžovatelky Soud již naznal, že měla k dispozici účinný prostředek nápravy v podobě občanskoprávní žaloby na odškodnění za újmu, která jí mohla být způsobena porušením čl. 6 odst. 2 Úmluvy. K porušení článku 13 Úmluvy proto nedošlo.

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudci Pinto de Albuquerque, Kūris a Paczolay ve svém nesouhlasném stanovisku objasnili důvody, které je vedly k závěru o přijatelnosti námitky a porušení presumpce neviny a porušení článku 13 Úmluvy. Dle jejich mínění je třeba rozlišovat mezi čl. 35 odst. 1 a článkem 13 Úmluvy. Zatímco druhé ustanovení slouží stěžovatelům, kterým zaručuje právo na prostředky nápravy, první slouží vládám. Na rozdíl od nepřijatelnosti stížnosti z důvodu uplynutí šestiměsíční lhůty pro podání stížnosti, kterou může Soud posuzovat *ex officio*, námitku nevyčerpání musí uplatnit žalovaná vláda. Soudci upozornili, že tuto námitku vláda ve skutečnosti nevznesla. Svoji argumentaci směřovala spíše k neporušení článku 13 Úmluvy. Stížnost proto měla být na poli čl. 6 odst. 2 Úmluvy prohlášena za přijatelnou. Ohledně porušení presumpce neviny jmenovaní upozornili, že

odůvodnění rozsudků pouze přebírala formulace užité v obžalobě, a nešlo tudíž o vlastní poznatky či závěry soudů. Výjimkou bylo první vedlejší řízení, kde na vinu stěžovatelky bylo poukazováno i v části obsahující zjištění plynoucí z provedeného dokazování. V tomto ohledu tedy k porušení čl. 6 odst. 2 Úmluvy došlo. Současně došlo i k porušení článku 13 Úmluvy, neboť občanskoprávní žaloba nemohla představovat vhodnou formu nápravy. Na jejím základě stěžovatelka totiž nemohla dosáhnout opravy či změny odůvodnění předmětných rozhodnutí. V situaci stěžovatelky tedy vláda neprokázala, že by se jednalo o vhodný a účinný prostředek nápravy.

Z

Ne bis in idem

Rozsudek ze dne 8. července 2019 ve věci č. 54012/10 – *Mihalache proti Rumunsku*

Velký senát jednomyslně rozhodl, že odsouzením stěžovatele k trestu podmíněného odnětí svobody za odmítnutí podrobit se odběru biologického vzorku kvůli podezření, že řídil motorové vozidlo pod vlivem alkoholu poté, co bylo jeho stíhání obnoveno po zásahu státního zastupitelství vyššího stupně, které zrušilo původní usnesení o zastavení trestního stíhání a současném uložení pokuty za přestupek, došlo k porušení zásady *ne bis in idem* zakotvené v článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Při rutinní dopravní kontrole byl stěžovatel zastaven policejní hlídkou, která u něj provedla dechovou zkoušku na přítomnost alkoholu s pozitivním výsledkem. Následně ho policisté vyzvali, aby je doprovodil do nemocnice a podrobil se vyšetření za účelem zjištění přesné hladiny alkoholu v krvi. Stěžovatel to odmítl. Okresní státní zástupce na to zahájil trestní stíhání, neboť popsaným jednáním se měl stěžovatel dopustit trestného činu. Při výslechu se stěžovatel přiznal, že před jízdou požil alkohol, a proto se odmítl podrobit krevnímu odběru. Státní zástupce nakonec trestní stíhání zastavil s odkazem na zásadu subsidiarity trestní represe. Skutek překvalifikoval na přestupek, za který stěžovateli uložil pokutu ve výši asi 250 eur. Rozhodnutí nabylo právní moci a stěžovatel pokutu zaplatil. Po pěti měsících však nadřízené státní zastupitelství na základě odlišného hodnocení závažnosti spáchaného skutku zrušilo rozhodnutí o zastavení trestního stíhání a uložení pokuty a nařídilo obnovu stíhání. Stěžovatel byl odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku. Před soudy vyšších stupňů neúspěšně namítal, že tím došlo k porušení zákazu dvojího stíhání a potrestání za týž skutek. Soudy upozornily, že zastavení trestního stíhání nezakládá překážku věci rozhodnuté (*res iudicata*), a tudíž nepředstavuje pravomocné rozhodnutí ve smyslu článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 4 PROTOKOLU Č. 7 K ÚMLUVĚ

Stěžovatel namítal, že byl v rozporu se zásadou *ne bis in idem* stíhán a potrestán dvakrát za stejný čin a že obnovení stíhání nesplňovalo podmínky vypočtené ve druhém odstavci článku 4 Protokolu č. 7.

Senát čtvrté sekce Soudu, jenž byl původně povolán k projednání stížnosti, se v souladu s článkem 30 Úmluvy vzdal pravomoci ve prospěch velkého senátu.

a) Úvodní poznámky

Soud připomněl, že zákaz dvojího stíhání či trestání za týž skutek představuje jednu ze základních záruk spravedlivého trestního řízení. Význam tohoto práva podtrhuje skutečnost, že se od něho nelze odchýlit na základě čl. 15 odst. 2 Úmluvy ani v době války nebo jiného ohrožení veřejného pořádku. Zásada *ne bis in idem* v sobě zahrnuje tři složky: a) obě řízení musejí být svou povahou trestní, b) musejí se týkat totožného skutku a c) musí dojít ke zdvojení řízení.

b) Zda měla obě řízení trestní povahu

Nejprve se Soud zabýval povahou původního řízení, které bylo zastaveno spolu s uložením pokuty za přestupek. Za použití kritérií, jež dovodil ve věci Engel a ostatní proti Nizozemsku (č. 5100/71 a další, rozsudek pléna ze dne 8. června 1976, § 82), dospěl Soud k tomu, že původní řízení bylo svou povahou trestní. Stěžovatel se dopustil jednání, které splňovalo formální znaky trestného činu. K uložení pokuty za přestupek došlo poté, co státní zástupce v původním řízení shledal, že jednání stěžovatele bylo minimálně společensky nebezpečné. Proto měl za to, že nebyla splněna jedna ze základních podmínek trestnosti jednání. Soud uvedl, že ve světle kritérií, jež vyplývají z jeho ustálené judikatury, nevyžaduje trestní povaha činu určitý minimální stupeň společenské škodlivosti jednání (srov. Ezeh a Connors proti Spojenému království, č. 39665/98 a 40086/98, rozsudek velkého senátu ze dne 9. října 2003, § 104). Povaha deliktu byla dle Soudu každopádně trestní, jelikož použitelná právní norma byla namířena vůči všem řidičům bez rozdílu, a nikoli určena osobám se zvláštním postavením, přičemž jejím

účelem byl postih pachatele, včetně jeho odrazení od opakování tohoto jednání. Pokud jde o druhé řízení, které vedlo k uložení trestu podmíněného odnětí svobody, mezi stranami nebylo sporu o tom, že šlo o klasické řízení trestní. Dle Soudu tedy proti stěžovateli byla vedena dvě řízení, která byla svou povahou trestní.

c) Zda byl stěžovatel stíhán dvakrát pro týž skutek (*idem*)

Článku 4 Protokolu č. 7 je třeba rozumět tak, že zakazuje stíhání nebo souzení za druhý ‚trestný' čin, pokud se zakládá na totožných či v podstatných rysech stejných okolnostech (Sergey Zolotukhin proti Rusku, č. 14939/03, rozsudek velkého senátu ze dne 10. února 2009, § 82). Dle Soudu se obě řízení skutečně vztahovala k témuž jednání, a sice neuposlechnutí výzvy podrobit se kontrole na přítomnost alkoholu v krvi při dopravní kontrole. Prvek *idem* byl tak naplněn.

d) Zda došlo ke zdvojení řízení (*bis*)

Soud připomněl, že účelem článku 4 Protokolu č. 7 je vyloučit opakování trestního řízení, které bylo pravomocně skončeno (Sergey Zolotukhin proti Rusku, cit. výše, § 107). V tomto ohledu se musel vypořádat s několika dílčími otázkami. Předně se zabýval tím, zda šlo o dvě samostatná nebo vzájemně se doplňující řízení. Zadruhé se věnoval výkladu pojmů ‚osvobozen' nebo ‚odsouzen' a v neposlední řadě otázce, zda bylo rozhodnutí v prvním řízení ‚konečné' (pravomocné) ve smyslu tohoto ustanovení.

1. *Zda se jednalo o samostatná nebo vzájemně se doplňující řízení*

Soud připomněl, že ve věci *A a B proti Norsku* stanovil test ‚dostatečně úzkého spojení v předmětu a čase', kterým je třeba poměřovat, zda bylo mezi oběma řízeními natolik úzké sepětí, že nedošlo ke zdvojení stíhání či potrestání, ale spíše o kombinaci řízení, jež společně utvářejí jeden integrovaný celek (A a B proti Norsku, č. 24130/11 a 29758/11, rozsudek velkého senátu ze dne 15. listopadu 2016, § 142). Stěžovatel byl v obou řízeních stíhán pro stejný skutek. Obě řízení a uložené sankce sledovaly totožný účel v podobě odrazení pachatele od dalšího jednání, které představuje riziko pro bezpečnost silničního provozu. Obě řízení byla vedena stejnými orgány a bylo v nich nezávisle na sobě prováděno dokazování. Řízení se z hlediska časového nepřekrývala, ale byla vedena po sobě. Trest uložený ve druhém řízení přitom nebral v potaz sankci uloženou v původním řízení. Soud tak dospěl k závěru, že původní a obnovené trestní řízení netvořily jeden souvislý celek v důsledku existence dostatečně úzké věcné a časové spojitosti. Šlo tudíž o dvě samostatná řízení.

Z

2. *K existenci ‚konečného' (pravomocného) rozsudku, kterým byl stěžovatel ‚osvobozen' nebo ‚odsouzen'*

Soud musel dále posoudit, zda rozhodnutí nadřízeného státního zastupitelství bylo obnovou řízení ve smyslu výjimky uvedené ve druhém odstavci článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Jelikož zásada *ne bis in idem* chrání osoby, které byly osvobozeny nebo odsouzeny pravomocným rozsudkem, Soud musel nejprve určit, zda k uložení pokuty za přestupek došlo pravomocným rozsudkem, jímž byl stěžovatel osvobozen nebo odsouzen.

Soud se v této souvislosti nejprve zabýval tím, zda článek 4 Protokolu č. 7 vyžaduje, aby došlo k osvobození nebo odsouzení soudním orgánem. Francouzské a anglické znění Úmluvy se totiž v tomto ohledu liší. První z nich (pozn. autora: stejně jako české) pracuje s pojmem ‚rozsudek' (*acquitté ou condamné par un jugement*), který nasvědčuje pojetí, že jde o rozhodnutí soudu. Naproti tomu anglická verze formu pravomocného osvobození či odsouzení blíže neurčuje (*finally acquitted or convicted*). Soud dovodil, že zmínka o rozsudku ve francouzském znění nemůže vést k restriktivnímu výkladu v tom smyslu, že by se muselo jednat o rozsudek soudního orgánu. Postačí, že se jedná o rozhodnutí orgánu, který se na výkonu spravedlnosti podílí v širším slova smyslu, a který je tudíž nadán pravomocí rozhodovat o osvobození nebo odsouzení. Pro použitelnost článku 4 Protokolu č. 7 se tedy nemusí jednat o rozhodnutí soudu.

Dále se soud zabýval obsahem pojmů ‚osvobozen' nebo ‚odsouzen', k nimž ve své rozhodovací praxi dosud nestanovil žádná obecná výkladová kritéria. Dříve jen zaujal stanovisko, že zastavení trestního stíhání státním zástupcem nepředstavuje osvobozující ani odsuzující rozhodnutí, a proto na ně není článek 4 Protokolu č. 7 použitelný (Marguš proti Chorvatsku, č. 4455/10, rozsudek velkého senátu ze dne 27. května 2014, § 120). Dle Soudu je třeba uvážit, jaký je skutečný obsah daného rozhodnutí, a přihlédnout k jeho účinkům na osobní situaci stěžovatele. Užití pojmů ‚osvobozen nebo odsouzen' dle Soudu naznačuje, že trestní odpovědnost pachatele musí být zhodnocena na základě dostatečného prošetření okolností případu, tedy přezkoumání merita věci. Příslušný orgán musí takto nashromážděné a provedené důkazy zhodnotit, určit,

zda vznikla trestní odpovědnost osoby a na tomto základě přijaté rozhodnutí řádně odůvodnit. Závěr o meritorní povaze rozhodnutí lze učinit s přihlédnutím k tomu, že došlo k zahájení řízení, že byla dotčená osoba vyslechnuta, obstarávány a hodnoceny důkazy, na jejichž základě příslušný orgán vydal odůvodněné rozhodnutí. Důležitým ukazatelem je i to, zda řízení vyústilo v uložení sankce.

V projednávané věci Soud naznal, že rozhodnutí státního zástupce nebylo pouhým zastavením trestního stíhání, jelikož současně došlo k uložení pokuty stěžovateli za přestupek. Státní zástupce zde vystupoval jako orgán podílející se na výkonu spravedlnosti, nadaný pravomocí věc vyšetřit a rozhodnout o zastavení trestního stíhání. Učinil tak až poté, co nashromáždil dostatek důkazů, včetně výslechu stěžovatele, které posléze zhodnotil a dospěl k vlastním skutkovým a právním závěrům. Obsahem téhož rozhodnutí bylo navíc uložení sankce za přestupek. Je proto lhostejné, že rozhodnutí nevydal soud, ale státní zástupce, jelikož materiálně vzato šlo o ‚odsouzení' ve smyslu článku 4 Protokolu č. 7.

e) Zda bylo vydáno ‚konečné' (pravomocné) rozhodnutí

Použitelnost článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě je dále vázána na skutečnost, že osoba byla osvobozena nebo odsouzena ‚konečným' (pravomocným) rozsudkem podle vnitrostátního práva. Dosavadní judikatura se ustálila na pojetí, že rozhodnutí je pravomocné, pokud byly vyčerpány všechny řádné opravné prostředky nebo marně uplynuly lhůty pro jejich využití. Mimořádné opravné prostředky Soud naopak nebere pro účely tohoto ustanovení v potaz (Sergey Zolotukhin proti Rusku, cit. výše, § 108 a 109). Při určení, zda jde o řádný či mimořádný opravný prostředek, Soud vychází v prvé řadě z vnitrostátního práva, nikoli však výhradně. Dle Soudu je ‚konečné' (pravomocné) rozhodnutí autonomním pojmem Úmluvy. V úvahu tak bere i kritéria, jako je dostupnost opravného prostředku a to, zda je ponecháno na úvaze vnitrostátních orgánů, zda dané řízení zahájí, či nikoliv. Řádný opravný prostředek musí fungovat v praxi tak, aby bylo v souladu s požadavkem právní jistoty jasné, od kterého okamžiku se rozhodnutí považuje za pravomocné.

Posuzované rozhodnutí státního zastupitelství o zastavení trestního stíhání mohl stěžovatel ve lhůtě 20 dní napadnout odvoláním k nadřízenému státnímu zastupitelství. Rozhodnutí však podle relevantní právní úpravy mohlo být kdykoli přehodnoceno vyšším státním zastupitelstvím. Dle Soudu není takové oprávnění samo o sobě s ohledem na zvláštní úlohu státního zastupitelství nepřípustné, ale z důvodu absence jakékoli lhůty pro využití tohoto opravného prostředku měl

Z

Soud za to, že uvedená právní úprava není dostatečně jasná a zakládá právní nejistotu ohledně právního postavení stěžovatele. Rozdíl mezi opravnými prostředky dostupnými stěžovateli a státnímu zastupitelství navíc vytváří nerovnováhu mezi stranami. Soud tedy konstatoval, že dané oprávnění státního zastupitelství nepředstavuje řádný opravný prostředek pro účely článku 4 Protokolu č. 7. Rozhodnutí státního zastupitelství o zastavení trestního stíhání se proto stalo ‚konečným' (pravomocným) v autonomním významu, které tomuto pojmu připisuje Úmluva, ke dni, kdy stěžovateli marně uplynula lhůta pro podání odvolání coby řádného opravného prostředku.

f) Zda šlo o obnovu řízení coby výjimku ze zásady *ne bis in idem* ve smyslu čl. 4 odst. 2 Protokolu č. 7

Jelikož spolu se zrušením rozhodnutí o zastavení trestního stíhání byla zrušena i uložená pokuta, nebyl stěžovatel *stricto sensu* potrestán dvakrát za stejný skutek. Byl za něj však dvakrát stíhán ve dvou na sebe navazujících trestních řízeních, což se zjevně protiví článku 4 Protokolu č. 7. Podle druhého odstavce tohoto ustanovení může být takové dvojí stíhání přípustné, pokud druhé řízení představuje podle zákona obnovu řízení původního. Možnost obnovy řízení umožňuje dosáhnout nápravy také v návaznosti na rozsudek Soudu (Nikitin proti Rusku, č. 50178/99, rozsudek ze dne 20. července 2004, § 56). Jde tedy o výjimku z požadavku právní jistoty. V kontextu trestního řízení tato nebrání průlomu do zásady *ne bis in idem* s cílem napravit skutkové nesprávnosti nebo zjevné procesní vady. Obnova řízení je ovšem přípustná jen při dodržení přísných podmínek, konkrétně je-li odůvodněna novými nebo nově zjištěnými skutečnosti nebo podstatnou vadou v předešlém řízení, jež mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci. Vztah mezi těmito podmínkami je alternativní, nikoli kumulativní. Pokud jde o podstatnou vadu předcházejícího řízení, Soud za ni dříve považoval stav, kdy soud nerespektoval závazné pokyny nadřízeného soudu ohledně vyšetřovacích úkonů, které je třeba provést (Fadin proti Rusku, č. 58079/00, rozsudek ze dne 27. července 2006, § 32). Soud dále upřesnil, že podmínka podstatné vady v předešlém řízení předpokládá,

že pouze závažné porušení procesních pravidel, které zásadně narušuje integritu předchozího řízení, může sloužit jako podklad pro obnovu řízení v neprospěch obviněného, který byl pravomocným rozhodnutím zproštěn obvinění nebo potrestán mírněji. Pouhé přehodnocení dříve nashromážděných důkazů ze strany nadřízeného orgánu tuto podmínku nenaplňuje. Jde-li o obnovu řízení ve prospěch obviněného, je klíčové, zda v předešlém řízení byla porušena práva obhajoby, takže se obviněnému nedostalo řádného výkonu spravedlnosti.

Vláda tvrdila, že důvodem obnovy byla podstatná vada v předešlém řízení a že tato byla nezbytná ke sjednocení rozhodovací praxe v otázce posuzování závažnosti obdobných trestných činů. Soud nicméně zjistil, že tento argument nebyl ve zrušovacím rozhodnutí nadřízení státního zastupitelství vůbec uveden. Nadto by jako důvod obnovy řízení v neprospěch pachatele ve smyslu čl. 4 odst. 2 Protokolu č. 7 neobstál, jelikož nepatří mezi přípustné výjimky. Podle odůvodnění zrušovacího rozhodnutí bylo důvodem obnovy jiné právní hodnocení společenské škodlivosti skutku, takže dle názoru nadřízeného státního zastupitelství měla být dovozena trestní, nikoli správně právní odpovědnost pachatele. Důvodem tedy nebyla náprava podstatné procesní vady ani nově zjištěné skutečnosti. Obnova řízení v projednávané věci tak nebyla opřena o žádnou z výjimek stanovených daným ustanovením. K porušení zákazu dvojího stíhání v téže věci dle článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě proto došlo.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudci Raimondi, Sicilianos, Spano a Ravarani a soudkyně Nussberger, Yudkivska a Motoc vyjádřili ve společném souhlasném stanovisku odlišný právní názor na postup při určování, zda jde o pravomocné rozhodnutí. Kritérium předvídatelnosti totiž stírá rozdíl mezi mimořádnou povahou opravného prostředku a jeho nezákonností. Porušení požadavku předvídatelnosti vedoucí k nerovnosti mezi stranami, jak uvádí většina, nahrává spíše závěru o protiprávnosti opravného prostředku, kterého využilo v dané věci nadřízené státní zastupitelství. Soudci upozorňují, že podobný přezkum je typickým mimořádným prostředkem v trestních věcech, kterému je určitá míra právní nejistoty vlastní, neboť jde z povahy věci o průlom do právní moci pravomocného rozhodnutí. Je však nutné rozlišovat mezi dvěma typy nejistoty. Vcelku bez problémů je v trestním právu všudypřítomná a vztahuje se k nepředvídatelnosti, zda ‚konečné' (pravomocné) rozhodnutí zůstane jednou pro vždy nezměněno. Taková nejistota neznamená, že nejde o pravomocné rozhodnutí či že opravný prostředek je protiprávní, ale je pouze dokladem jeho mimořádné povahy. Nežádoucí je naopak nejistota pramenící z nedostatku předvídatelnosti právní

Z

úpravy, která je ve světle Úmluvy protiprávní, což nutně z opravného prostředku nečiní prostředek mimořádný. Dle mínění soudců šlo otázku řádné či mimořádné povahy opravného prostředku vyřešit mnohem jednodušeji v závislosti na existenci zákonné lhůty pro jeho čerpání. Tam, kde lhůta stanovena není, jedná se o prostředek mimořádný, a naopak.

Soudce Pinto de Albuquerque vyzdvihl, že celkem 10 soudců vyjádřilo nesouhlas s tímto ‚většinovým' odůvodněním rozsudku, což je činí samo o sobě nepřesvědčivým. Ve svém souhlasném stanovisku vyjádřil politování nad tím, že Soud nevyužil příležitosti, aby komplexně rozvinul obecné zásady platné pro rozhodování státních zastupitelství o zastavení trestních stíhání, což je při mnohosti různých druhů odklonů v trestních řízeních zvláště žádoucí. Jmenovaný soudce se dále podrobně zabýval překážkou *rei iudicatae* spojenou s rozhodovací činností státních zástupců ve srovnávacím právu. Z uvedeného učinil závěr, že v rámci Rady Evropy existuje shoda, že státní zastupitelství mají pravomoc vydávat rozhodnutí, s nimiž je spojována překážka věci rozhodnuté. Dále rozebral relevantní judikaturu Soudního dvora Evropské unie. Konečně vyjádřil nesouhlas s hodnocením, že pravomocné rozhodnutí je takové, kterému předcházelo hodnocení důkazů osvětlujících skutkové pozadí věci a které vyústilo ve vydání meritorního a řádně odůvodněného rozhodnutí o předmětu řízení. Toto kritérium považuje za veskrze subjektivní a nepřesvědčivé, neboť v případě vyšetřování, které není důkladné, dává státním orgánům možnost stíhat jednotlivce znovu pro tentýž skutek.

Soudce Serghides ve svém souhlasném stanovisku vytkl většinovému odůvodnění nedostatečný důraz na zásadu účinné ochrany lidských práv, kterou chápe jako základní stavební kámen utvářející další zásady pro výklad Úmluvy. Uvedené vztahuje k otázce, zda musí být pravomocné rozhodnutí ve smyslu článku 4 Protokolu č. 7 vydáno soudním orgánem. Má za to, že argumentaci by na přesvědčivosti prospělo, kdyby byla opřena o zásadu účinné ochrany lidských práv.

Soudce Bošnjak se ve svém souhlasném stanovisku, jež následoval i soudce Serghides, přimlouval za to, aby nejrůznější druhy odklonů, o nichž v trestním řízení může rozhodovat státní zastupitelství nezávisle na moci soudní (např. narovnání či dohoda o vině a trestu),

byly považovány za pravomocná osvobozující či odsuzující rozhodnutí ve smyslu článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Dále kritizoval závěr většiny, že v případě oprávnění nadřízeného státního zastupitelství, které nahrazuje či ruší z vlastní iniciativy rozhodnutí dozorového státního zástupce, jde o opravný prostředek. V situaci, kdy státní orgán ruší své vlastní dřívější rozhodnutí, jde spíše o dozorčí prostředek v podobě přezkumu, a proto bylo nadbytečné a nepřípadné, že se velký senát pouštěl do zkoumání povahy tohoto prostředku ve světle kritérií předvídatelnosti, existence zákonných lhůt či nerovnosti mezi stranami.

Evropský zatýkací rozkaz

Rozsudek ze dne 9. července 2019 ve věci č. 8351/17 – *Romeo Castaño proti Belgii*

Senát druhé sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že odmítnutí belgických soudů vykonat evropský zatýkací rozkaz z důvodu rizika porušení článku 3 Úmluvy ve vystavujícím státě nebylo dostatečně odůvodněno, a proto došlo k porušení procesní složky článku 2 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelé, španělští státní příslušníci, jsou dětmi důstojníka, který byl zavražděn v roce 1981 komandem hlásícím se k teroristické organizaci ETA. V roce 2004 a 2005 vydal španělský vyšetřující soudce dva evropské zatýkací rozkazy (dále i jako ‚EZR') ve vztahu k paní N. J. E., která je také španělskou státní příslušnicí a která byla podezřelá ze zastřelení otce stěžovatelů. Příkazem vyšetřujícího soudce v Gentu byla N. J. E. umístěna do vazby a o týden později byly evropské zatýkací rozkazy prohlášeny za vykonatelné. Odvolací soud nicméně následně odmítl výkon evropských zatýkacích rozkazů s tím, že existují vážné důvody se domnívat, že by jím mohlo být zasaženo do základních práv N. J. E. zaručených článkem 6 Smlouvy o Evropské unii. Paní N. J. E. byla následně propuštěna z vazby. Belgické federální státní zastupitelství proti tomu podalo dovolání a tvrdilo, že odmítnutí extradice pro porušení základních práv dotčené osoby nebylo odůvodněno konkrétními skutkovými okolnostmi prokazujícími zjevné nebezpečí pro její práva, které by mohly vyvrátit domněnku dodržování základních práv vystavujícím státem. Nejvyšší soud dovolání zamítl s tím, že by vydáním skutečně došlo k zásahu do práv N. J. E., jelikož by se ve Španělsku musela podrobit zvláštnímu režimu výkonu trestu odnětí svobody, a to v ponižujících podmínkách, které by mohly být doprovázeny mučením a velmi omezeným kontaktem s okolním světem. V květnu 2015 španělský vyšetřující soudce vydal ve vztahu k N. J. E. nový EZR. Jelikož se belgické soudy domnívaly, že rozkaz neobsahuje takové skutečnosti, které by je vedly k odlišnému závěru, rozhodnutí o odmítnutí předání N. J. E. bylo totožné jako v prvním případě.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali porušení článku 2 Úmluvy ze strany belgických soudů s tím, že rozhodnutí nevykonat evropský zatýkací rozkaz brání stíhání údajné pachatelky vraždy jejich otce španělskými orgány.

a) K přijatelnosti

K námitce vlády, že stěžovatelé nepodléhali jurisdikci Belgie, ale jen jurisdikci Španělska, Soud připomněl, že povinnost vykonat účinné vyšetřování podle článku 2 Úmluvy sice stíhá v zásadě jen stát, v jehož jurisdikci se nacházela oběť v okamžiku svého úmrtí, avšak zvláštní okolnosti případu mohou odůvodňovat odklon od této zásady (Rantsev proti Kypru a Rusku, č. 25965/04, rozsudek ze dne 7. ledna 2010, § 243–244). V projednávané věci nicméně nejde o situaci, kdy by belgické orgány měly povinnost vyšetřovat úmrtí otce stěžovatelů samy, ale toliko o povinnost spolupracovat se španělskými orgány tak, aby tyto mohly úmrtí vyšetřit. Dle Soudu je proto namístě uplatnit zásady stanovené ve věci Güzelyurtlu a ostatní proti Kypru a Turecku (č. 36925/07, rozsudek velkého senátu ze dne 29. ledna 2019). V projednávané věci N. J. E. odcestovala do Belgie, kde se stále nachází. V rámci systému EZR byly belgické orgány informovány o úmyslu španělských orgánů ji trestně stíhat a zároveň požádány o její zatčení a předání. Mezi stěžovateli a Belgií proto existoval jurisdikční vztah ve smyslu článku 1 Úmluvy. Námitku neslučitelnosti stížnosti s Úmluvou *ratione loci* Soud odmítl.

Ve vztahu k vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy Soud konstatoval, že v řízení o výkonu EZR není belgickým zákonem ani rámcovým rozhodnutím Rady ze dne 13. června 2002 č. 2002/584/SVV o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy předpokládáno účastenství či možnost zá-

sahu osob v postavení stěžovatelů. Stěžovatelé proto neměli k dispozici žádné účinné vnitrostátní prostředky nápravy, a není tak možné jejich stížnost odmítnout pro nevyčerpání takových prostředků.

b) K odůvodněnosti

Soud úvodem konstatoval, že v projednávané věci jde o určení rozsahu a obsahu procesní povinnosti Belgie spolupracovat za daných okolností případu na vyšetřování úmrtí otce stěžovatelů a následné posouzení, zda žalovaný stát této povinnosti dostál.

Soud připomněl relevantní zásady stanovené ve věci Güzelyurtlu a ostatní proti Kypru a Turecku (cit. výše, § 232–235), ve které poukázal na kolektivní charakter Úmluvy, z něhož vyplývá, že smluvní státy mohou mít povinnost jednat společně a spolupracovat při účinné ochraně práv, k níž se zavázaly. Povinnost spolupracovat vzniká zejména tehdy, pokud účinné vyšetřování v rámci jedné jurisdikce vyžaduje zapojení dalšího smluvního státu pro objasnění okolností a pro postavení pachatele před soud. Ve smyslu článku 2 Úmluvy tato povinnost států spolupracovat v sobě obnáší jak povinnost požadovat spolupráci, tak povinnost spolupráci poskytnout. Povinnost spolupráce není nicméně povinností výsledku, ale prostředků. To znamená, že státy musí podniknout všechny rozumné kroky pro vzájemnou spolupráci a musí v dobré víře využít možnosti, které jsou jim k dispozici v rámci příslušných mezinárodních nástrojů. Procesní povinnost státu, od kterého se vyžaduje, aby se domáhal spolupráce, bude v tomto ohledu porušena, pokud tento stát nespustil vhodné mechanismy pro spolupráci stanovené relevantními mezinárodními smlouvami. U dožádaného státu dojde k porušení, pokud tento stát neodpověděl vhodným způsobem nebo neuvedl legitimní důvod pro odmítnutí požadované spolupráce.

V projednávané věci Španělsko požádalo Belgii o spolupráci v rámci systému zavedeného rámcovým rozhodnutím o EZR. Při posouzení, zda belgické orgány vhodně odpověděly na žádost o spolupráci a zda odmítly spolupráci z legitimních důvodů, Soud podotkl, že belgické orgány poskytly španělským orgánům dostatečně odůvodněnou odpověď. Připomněl, že mechanismus spočívá na vysoké úrovni důvěry mezi členskými státy Evropské unie, v rámci kterého existuje presumpce dodržování základních práv. V tomto ohledu Soud poukázal na odůvodnění belgického nejvyššího soudu, podle kterého odmítnutí vydat osobu musí být odůvodněné skutkovými okolnostmi naznačujícími zjevné nebezpečí pro základní práva dotčené osoby. Podle nejvyššího soudu v projednávané věci existovalo riziko, že vydáním do Španělska dojde k zásahu do základních práv N. J .E., konkrétně k porušení článku 3 Úmluvy z důvodu podmínek zbavení svobody.

Z

Tento přístup belgických soudů je dle Soudu v souladu se zásadou stanovenou ve věci Pirozzi proti Belgii (č. 21055/11, rozsudek ze dne 17. dubna 2018, § 60), podle níž se mechanismus vzájemného uznávání rozhodnutí v rámci Evropské unie nemá používat automaticky a mechanicky na úkor základních práv.

Soud dále uvedl, že riziko nelidského nebo ponižujícího zacházení může představovat legitimní důvod pro odmítnutí výkonu EZR a následně i odmítnutí spolupráce s vystavujícím státem. Je nicméně nezbytné, aby se takový postup opíral o dostatečný skutkový základ. Belgické soudy se opřely zejména o zprávu CPT (Evropský výbor pro zabránění mučení) z roku 2011, argument o španělské moderní politické historii a závěrečná doporučení Výboru OSN pro lidská práva z roku 2015 poukazující na existenci detencí *incommunicado* osob podezřelých z terorismu. Belgické soudy nicméně nijak nezohlednily, že CPT v pozdějších zprávách již výtky k zacházení s osobami podezřelými z terorismu vůči Španělsku nevznesl. Dále nijak neověřily, zda v roce 2016 stále trvala situace popsaná Výborem OSN pro lidská práva. Konečně rovněž neidentifikovaly existenci skutečného a individuálního rizika porušení práv plynoucích z Úmluvy pro N. J. E. ani případné strukturální nedostatky podmínek věznění ve Španělsku.

Soud zároveň poznamenal, že by vytýkaný režim věznění v případě N. J. E. patrně nebylo možné uplatnit, což belgické soudy blíže nezkoumaly. Navíc, celá řada jiných osob podezřelých z napojení na ETA byla různými státy do Španělska na základě EZR předána, a to i belgickými orgány. Za okolností projednávané věci měly dle Soudu belgické soudy požádat o dodatečné informace týkající se režimu uvěznění N. J. E., zvláště ve vztahu k místu a tam panujícím podmínkám, aby tak ověřily existenci konkrétního a skutečného rizika porušení Úmluvy.

S ohledem na výše uvedené Soud rozhodl, že posouzení belgických soudů v řízení o předání nebylo natolik důkladné, aby bylo možné dospět k závěru, že se uvedené důvody odmítnutí předání N. J. E opíraly o dostatečný skutkový základ. Došlo proto k porušení procesní složky článku 2 Úmluvy.

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudce Spano spolu se soudcem Pavlim ve svém souhlasném stanovisku poukázali na tři důležité aspekty rozsudku. Vyzdvihli skutečnost, že povinnost spolupráce z pohledu procesní složky článku 2 Úmluvy byla poprvé použita ve vztahu k EZR. Dále uvedli, že stát, od kterého je spolupráce požadována, může tuto spolupráci odmítnout pouze tehdy, pokud pro to má legitimní důvod. Vnitrostátní soudy tohoto státu ve svém rozhodnutí musí zejména poskytnout zdůvodnění založené na dostatečném skutkovém základě. Soudci nakonec zdůraznili, že povinnost spolupráce členských států Rady Evropy je plně v souladu s účinnou ochranou práva na život zaručenou článkem 2 a také s obecnou povinností států vycházející z článku 1 Úmluvy přiznat každému, kdo se nachází v jejich jurisdikci, práva a svobody stanovené v Úmluvě.

Výkon rozsudků Soudu

Rozsudek ze dne 29. května 2019 ve věci č. 15172/13 – *Ilgar Mammadov proti Ázerbáj-džánu*

Velký senát jednomyslně rozhodl o nesplnění povinnosti Ázerbájdžánu zakotvené v čl. 46 odst. 1 Úmluvy tím, že nepřijal dostatečná individuální opatření k výkonu rozsudku vydaného v uvedené věci dne 22. května 2014 a nepropustil stěžovatele na svobodu, přestože Soud shledal, že se jednalo o jediný možný způsob výkonu rozsudku.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

V únoru 2013 byl stěžovatel, opoziční politik, vzat do vazby a následně obviněn z trestných činů narušování veřejného pořádku a násilí vůči úředním osobám. Tato obvinění přitom následovala nedlouho poté, co na svém internetovém blogu kritizoval politickou reprezentaci. V březnu 2014 byl stěžovatel odsouzen k sedmi letům vězení.

V květnu 2014 Soud rozhodl, že stěžovatelovo zatčení a následná vazba neměly oporu v důvodném podezření ze spáchání trestného činu. Soudy navíc nezkoumaly zákonnost vazby, ale rozhodovaly pouze podle požadavků obžaloby. Jak Soud zjistil, obvinění vznesená proti stěžovateli měla pouze za cíl umlčet jej za kritiku vlády. Tím bylo porušeno stěžovatelovo právo na osobní svobodu dle čl. 5 odst. 1 písm. c) a odst. 4 Úmluvy a rovněž bylo zneužito možnosti omezení práv dle Úmluvy v rozporu s článkem 18 ve spojení s článkem 5 Úmluvy. Nadto bylo veřejnými prohlášeními nejvyššího státního zástupce a ministra vnitra porušeno také stěžovatelovo právo na presumpci neviny, a tedy i právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 2 Úmluvy (Ilgar Mammadov proti Ázerbájdžánu, č. 15172/13, rozsudek ze dne 22. května 2014).

Z

Odvolací soud v září 2014 přesto potvrdil odsuzující rozsudek.

Dne 13. října 2014 nabyl rozsudek Soudu právní moci a byl postoupen Výboru ministrů k dohledu nad jeho výkonem. Vláda v akčním plánu z listopadu 2014 informovala Výbor ministrů o tom, že rozsudek Soudu bude zohledněn při rozhodování nejvyššího soudu, jelikož stěžovatel podal dovolání. V lednu 2015 však nejvyšší soud věc odložil, Výbor ministrů proto v březnu 2015 přijal prozatímní rezoluci, kterou žádal stěžovatelovo bezodkladné propuštění. Nejvyšší soud následně ve věci rozhodl, avšak rozsudek Soudu nezohlednil.

Výbor ministrů proto přijal další prozatímní rezoluci, v níž trval na okamžitém propuštění stěžovatele. Vyzval rovněž členské státy Rady Evropy, aby využily všech dostupných prostředků k zajištění splnění povinností ze strany Ázerbájdžánu. V únoru 2017, po návštěvě generálního tajemníka Rady Evropy, podepsal prezident rozhodnutí, podle kterého měla být přijata řada opatření k výkonu rozsudku. Soud mezitím v listopadu 2017 vydal rozsudek v řízení o druhé stížnosti stěžovatele týkající se jeho následného trestního stíhání a rozhodl, že trestní řízení vedené proti stěžovateli nebylo v souladu s čl. 6 odst. 1 Úmluvy (Ilgar Mammadov proti Ázerbájdžánu (č. 2), č. 919/15, rozsudek ze dne 16. listopadu 2017). Během října 2017 adresoval Výbor ministrů Ázerbájdžánu formální výzvu pro nesplnění povinnosti při výkonu rozsudku. Dne 5. prosince 2017 Výbor ministrů v souladu s čl. 46 odst. 4 Úmluvy předložil věc Soudu.

V srpnu 2018 odvolací soud stěžovateli zkrátil trest a podmíněně jej propustil.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 46 ODST. 1 ÚMLUVY

Výbor ministrů se obrátil na Soud s otázkou, zda Ázerbájdžán porušil čl. 46 odst. 1 Úmluvy tím, že se neřídil rozsudkem Soudu ve věci Ilgar Mammadov proti Ázerbájdžánu ze dne 22. května 2014, když neučinil opatření, která by vedla k propuštění stěžovatele na svobodu.

1. *Procesní otázky*

Soud se nejprve vypořádal s námitkou vlády, že propuštěním stěžovatele je věc vyřešena a není potřeba dalšího přezkumu podle čl. 46 odst. 4 Úmluvy. Poznamenal, že Úmluva hovoří jasně v tom, že pouze Výbor ministrů se může obrátit na Soud v otázce zahájení řízení podle čl. 46 odst. 4 Úmluvy. Přestože se Úmluva nevyjadřuje k možnosti zpětvzetí návrhu ze strany Výboru ministrů, má Soud zato, že vzhledem k této jeho procesní výsadě, kolektivní odpovědnosti Výboru ministrů a meziinstitucionální povaze řízení Úmluva tuto pravomoc nevylučuje. Výbor ministrů tak ovšem neučinil a naopak poskytl Soudu písemné připomínky ve vztahu ke stěžovatelovu podmíněnému propuštění, které měly být Soudu při rozhodování věci nápomocny. Lze tak mít za to, že chce v řízení pokračovat.

2. *Obecné zásady vztahující se k výkonu rozsudků Soudu podle čl. 46 odst. 1 a 2 Úmluvy*

Soud připomněl, že dle ustálené judikatury jsou rozsudky Soudu ze své podstaty deklaratorní a je zásadně na dotčeném státu, aby pod dohledem Výboru ministrů zvolil prostředky, kterými dostojí povinnostem jemu uloženým rozsudkem v souladu s článkem 46 Úmluvy (Öcalan proti Turecku, č. 46221/99, rozsudek velkého senátu ze dne 12. května 2005, § 210). Soud dále podtrhl závaznost rozsudků dle čl. 46 odst. 1 Úmluvy a důležitost jejich účinného výkonu, který má být proveden v dobré víře a v souladu se závěry a duchem rozsudků (Emre proti Švýcarsku (č. 2), č. 5056/10, rozsudek ze dne 11. října 2011, § 75).

K požadavkům článku 46 Úmluvy poznamenal, že stát musí splnit své povinnosti uložené mu rozsudkem Soudu ve věci, jejíž je stranou, pakliže bylo shledáno porušení Úmluvy nebo jejích protokolů. I částečné nevykonání rozsudku přitom může mít za následek mezinárodní odpovědnost státu. Stát je povinen nejen uhradit dotčeným stranám přiznanou částku spravedlivého zadostiučinění, ale také přijmout individuální a případně obecná opatření, aby zamezil dalšímu porušování Úmluvy a zvrátil účinky zjištěného porušení. Při volbě vhodných individuálních opatření musí mít stát na paměti, že jejich primárním cílem je *restitutio in integrum*. Konstatoval ovšem, že podle zásad mezinárodního práva má stát povinnost k navrácení věci do původního stavu pouze tehdy, pokud to není ‚materiálně nemožné' a ‚nepředstavuje to nepřiměřenou zátěž vzhledem k výhodám plynoucím z navrácení do původního stavu namísto finanční kompenzace'. Soud zároveň uvedl, že i když je smluvním stranám v podstatě ponechána volnost ve volbě způsobu, jakým budou plnit své povinnosti podle čl. 46 odst. 1 Úmluvy, za určitých zvláštních okolností považuje za užitečné uvést, jaké typy opatření jsou vhodné pro účely ukončení situace, která vedla ke shledání porušení Úmluvy. V některých případech přitom povaha porušení práv nenechává

Z

žádný prostor pro možnost volby těchto prostředků (Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) proti Švýcarsku (č. 2), č. 32772/02, rozsudek velkého senátu, § 88). Vzhledem k rozmanitosti možných nápravných opatření a povaze souvisejících otázek Soud považuje Výbor ministrů za vhodnější orgán pro posouzení konkrétních opatření, než je on sám. Je na Výboru ministrů, aby na základě informací poskytnutých ze strany států a vyvíjející se situaci určitého stěžovatele dohlížel na přijetí takových opatření, která jsou proveditelná, včasná, přiměřená a dostatečná k zajištění maximální možné nápravy porušení shledaných Soudem (Mukhitdinov proti Rusku, č. 20999/14, rozsudek ze dne 21. května 2015, § 114).

3. *Úloha Soudu v řízení o nesplnění povinnosti podle čl. 6 odst. 4 Úmluvy*

Vzhledem k tomu, že se jednalo o první případ, kdy Výbor ministrů zahájil řízení pro nesplnění povinnosti vykonat rozsudek, rozhodl se Soud vyjasnit povahu své úlohy v řízení. Z historického hlediska uvedl, že pravomoc Výboru ministrů zahájit řízení pro nesplnění povinnosti a následná pravomoc Soudu v tomto řízení rozhodovat vychází z Protokolu č. 14 k Úmluvě. Ten označil za nejdůležitější z dodatků pro účely zajištění rychlého a adekvátního výkonu rozsudků. Úkolem Soudu na základě čl. 46 odst. 4 Úmluvy přitom není znovu se zabývat otázkou, zda došlo k porušení Úmluvy, ale vytvořit politický tlak, který by zajistil výkon rozsudku.

Co se týče relevantního právního rámce, podle judikatury Soudu je výkon rozsudků ze strany státu vyžadován pro dodržování mezinárodních závazků v souladu s čl. 46 odst. 1 Úmluvy. Tyto závazky jsou založeny na zásadách mezinárodního práva, kterými jsou ukončení, neopakování a náprava protiprávního jednání, promítnutých v Návrhu článků o odpovědnosti státu za protiprávní chování (‚Návrhy článků'). Soud zároveň již dříve stanovil, že článek 41 Úmluvy je *lex specialis* vůči obecným zásadám mezinárodního práva, má však být vykládán v jeho souladu (*Kypr proti Turecku*, č. 25781/94, rozsudek ze dne 12. května 2004 (spravedlivé zadostiučinění), § 40–42). S ohledem na daný právní rámec a *acquis* Výboru ministrů vzniklé při výkonu rozsudků Soud rozhodl, že článek 6 Pravidel Výboru ministrů o výkonu rozsudků odráží zásady mezinárodního práva obsažené v Návrzích článků.

Soud se zabýval rovněž otázkou, do jaké míry je při rozhodování vázán závěry Výboru ministrů. Zopakoval, že obecně je Výbor ministrů příslušný posoudit opatření přijatá státem za účelem zajištění nejvyšší možné nápravy porušení Úmluvy. V předmětném řízení pro nesplnění povinnosti však musí Soud provést definitivní právní posouzení toho, zda stát povinnosti dle čl. 46 odst. 1 Úmluvy splnil. Soud se proto rozhodl vzít v úvahu všechny aspekty řízení před Výborem ministrů včetně jeho závěrů a navržených opatření, stejně jako postoj vlády a podání poškozeného. V této souvislosti shledal, že bude muset stanovit právní povinnosti, které vyplývají z konečného rozsudku, jakož i jeho závěry a celkového ducha. Za rozhodnou dobu pro posouzení věci Soud určil podání otázky Výborem ministrů podle čl. 46 odst. 4 Úmluvy.

4. Použití obecných zásad na projednávanou věc

Soud nejprve stanovil rozsah předmětného řízení o porušení Úmluvy. Za klíčové označil určení, zda Ázerbájdžán selhal při přijímání individuálních opatření nezbytných pro dodržení povinností plynoucích z rozsudku ze dne 22. května 2014, a to ve vztahu k porušení článku 18 ve spojení s článkem 5 Úmluvy. Uvedl, že není potřeba podrobnějšího přezkumu ohledně možného přijetí obecných opatření a úhrady přiměřeného zadostiučinění. Zadostiučinění totiž bylo stěžovateli vyplaceno a obecná opatření přijatá žalovaným státem jsou předmětem dohledu při výkonu dalších rozsudků (Farhad Alieyv proti Ázerbájdžánu, č. 37138/06, rozsudek ze dne 9. listopadu 2010; Rasul Jafarov proti Ázerbájdžánu, č. 69981/14, rozsudek ze dne 17. března 2016).

Stran individuálních opatření vláda namítala, že Soud v rozsudku výslovně nestanovil, jakým způsobem má být vykonán, a nelze tak dovodit, že by byla vyžadována jakákoli individuální opatření. Soud proto zopakoval, že je na státu, jaká opatření přijme, a na Výboru ministrů, aby na jejich realizaci dohlédl. Výbor ministrů přitom zohledňuje i objektivní faktory, které se objeví až po vydání rozsudku. Konkrétní individuální opatření stanovená Soudem by tak zamezila potřebné flexibilitě Výboru ministrů pro dohled nad přijetím opatření, která jsou proveditelná, včasná, přiměřená a dostačující. Podle Soudu není pro posouzení, zda stát splnil své povinnosti v souladu s čl. 46 odst. 1 Úmluvy, v projednávané věci rozhodující, že Soud nestanovil konkrétní opatření; rozhodující je, zda jsou opatření přijatá státem v souladu se závěry a duchem rozsudku.

Podle Soudu měl stát na základě rozsudku Soudu ze dne 22. května 2014 eliminovat veškeré negativní dopady obvinění stěžovatele, neboť ten byl stíhán a vzat do vazby v rozporu s článkem 18 ve spojení s čl. 5 odst. 1 písm. c) Úmluvy jen pro účely jeho umlčení či potrestání za kritiku vlády. Podle judikatury Soudu měl přijmout taková individuální opatření, která by ukončila porušování Úmluvy a zvrátila účinky tohoto porušení, kdy hlavním cílem je dosažení *restitutio in integrum*. Za takové opatření Soud v projednávané věci shledal povinnost státu zrušit veškerá stěžovatelova obvinění a propustit jej z vyšetřovací vazby. Soud zároveň dospěl k závěru, že nebyly dány překážky, pro které by v daném případě nebylo možné *restituio in integrum* dosáhnout.

Při posouzení, zda byla taková individuální opatření ve věci přijata, Soud zohlednil, že stěžovateli bylo uhrazeno spravedlivé zadostiučinění. Vláda rovněž prezentovala akční plán, který podle ní stanovil opatření vhodná k výkonu rozsudku; ke zproštění obvinění a propuštění stěžovatele však nedošlo. V rámci vnitrostátního řízení byl sice stěžovatel nakonec podmíněně propuštěn, ovšem až po zahájení řízení pro porušení čl. 46 odst. 1 Úmluvy. Svých obvinění navíc nikdy zproštěn nebyl. Taková opatření Soud nepovažoval za opatření učiněná v dobré víře, jež by byla v souladu se závěry a duchem rozsudku, či za opatření účinně chránící práva podle Úmluvy, o jejichž porušení Soud rozhodl.

5. Závěr

V odpovědi na otázku položenou Výborem ministrů v souladu s čl. 46 odst. 4 Úmluvy Soud dospěl k závěru, že Ázerbájdžán nesplnil svou povinnost podle čl. 46 odst. 1 Úmluvy a neřídil se rozsudkem Soudu Ilgar Mammadov proti Ázerbájdžánu ze dne 22. května 2014.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudkyně Yudkivska, Motoc a Poláčková a soudci Pinto de Albuquerque, Wojtyczek, Dedov a Hüseynov se v souhlasném stanovisku vymezili vůči odůvodnění rozsudku. Přestože Ázerbájdžán selhal při plnění povinností podle čl. 46 odst. 1 Úmluvy, byl dle jejich názoru předmětný rozsudek ve věci stěžovatele Soudem nesprávně vyložen. Předmětem rozsudku byla pouze zákonnost zatčení a vzetí stěžovatele do vyšetřovací vazby, přičemž až ve druhém rozsudku ve stěžovatelově věci se Soud zabýval samotnými podmínkami trestního stíhání stěžovatele. Soud ve druhém rozsudku na rozdíl od Výboru ministrů připustil, že předchozí nedostatky v řízení, týkající se vyšetřovací vazby,

mohly být během následujícího vnitrostátního soudního řízení zhojeny tím, že by byl stěžovatel dále stíhán na základě nově předložených přesvědčivých důkazů a relevantních důvodů, které vedly k jeho zadržení. Až druhý rozsudek pak implicitně požadoval propuštění stěžovatele. Výbor ministrů však žádal okamžité a bezpodmínečné propuštění stěžovatele jako jediné individuální opatření, které bude souladné již s prvním rozsudkem Soudu. Tím měl Výbor ministrů zasáhnout do probíhajícího řízení na vnitrostátní úrovni a jeho nezávislosti. Soudci měli za to, že dotčený stát i orgány Rady Evropy musejí vzájemně respektovat svou nezávislost a nemohou přezkumem zasahovat do aktuálně projednávaných věcí. Výbor ministrů zasáhl rovněž do řízení před Soudem tím, že ještě před vydáním druhého rozsudku ve věci stěžovatele zveřejnil informace o tom, že řízení před vnitrostátními soudy bylo zatíženo chybami. Podle stanoviska soudců by se měl Výbor ministrů v obdobných případech vyhnout zveřejňování svého postoje, který se vztahuje k projednávané věci a předjímá výsledek řízení před Soudem.

Soudce Wojtyczek se v souhlasném stanovisku nejprve vyslovil, že Soud je příslušný nejen k posouzení, zda byla přijata dostatečná opatření, ale také k tomu, zda byla přijata bez zbytečného odkladu, a může situaci posoudit až do doby vydání rozsudku dle čl. 46 odst. 4 Úmluvy. Dále nesouhlasil s výkladem čl. 46 odst. 2 Úmluvy Soudem, který přisuzuje Výboru ministrů zvláštní roli v určování právních následků porušení Úmluvy. Dle jeho názoru pouze Soud, jako nestranný a nezávislý orgán, může a musí mít pravomoc k určování právních následků svých rozsudků. K výkladu čl. 46 odst. 5 Úmluvy soudce uvedl, že v rozsudku není výslovně stanoveno, aby byla věc následně postoupena Výboru ministrů, jenž má poté přijmout nezbytná opatření. Rozsudek je tak podle něj možné chápat tak, že postoupení věci Výboru ministrů nebylo považováno za nezbytné, čímž vznikají otázky ohledně důsledků rozsudku.

Soudkyně Motoc se v souhlasném stanovisku zabývala legitimitou Soudu. Odkázala přitom na *travaux préparatoires* k Úmluvě a na tehdejší obavy ohledně účinnosti výkonu rozsudků.

Práva obhajoby

Rozsudek ze dne 25. července 2019 ve věci č. 1586/15 – *Rook proti Německu*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že obhájci stěžovatele měli dostatečný přístup ke spisu a dostatečný čas seznámit se se zprávami získanými sledováním telekomunikačních prostředků a dalšími elektronickými dokumenty získanými prohlídkami. Nedošlo proto k porušení čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. b) Úmluvy zaručujícího právo na spravedlivý proces.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

V průběhu vyšetřování podezření, že se stěžovatel dopustil trestného činu přijímání úplatků, bylo provedeno rozsáhlé sledování telekomunikačních prostředků, během něhož bylo shromážděno přibližně 45 tisíc záznamů telefonních hovorů a 34 tisíc textových zpráv. Byly též provedeny prohlídky v domě stěžovatele a dalších prostorách, během nichž bylo zabaveno přes 14 milionů elektronických dokumentů. Získaná data byla analyzována policií a přibližně 1 100 elektronických dokumentů a 28 přepisů telefonních hovorů bylo označeno za relevantní a zařazeno do spisu. V listopadu 2011 bylo stěžovatelovu obhájci umožněno seznámit se se spisem. K jeho následné žádosti, aby se mohl seznámit se všemi audionahrávkami, mu bylo sděleno, že tak může učinit v prostorách policie.

V únoru 2012 byl stěžovatel obžalován. V březnu 2012 stěžovatelův obhájce požádal o poskytnutí audionahrávek na DVD, což soud odmítl. Obhajobě bylo nicméně umožněno, aby se s nahrávkami seznámila ve vazební věznici, v níž stěžovatel pobýval. V dubnu 2012 obhájce stěžovatele požádal o kopie všech 14 milionů elektronických dokumentů. Ty mu byly předány v zašifrované podobě, přičemž k jejich přečtení byl třeba zvláštní software. Poté, co byla zamítnuta stěžovatelova žádost o uhrazení nákladů na nákup daného softwaru, mu byly v září 2012 dokumenty předány v zašifrované podobě, kterou bylo možné odšifrovat za pomoci volně dostupného softwaru.

V prosinci 2012 byl stěžovatel shledán vinným a byl mu uložen trest odnětí svobody ve výši 5 let a 3 měsíců. V odvolání stěžovatel poukazoval především na nedostatek času k seznámení se s nahrávkami a elektronickými dokumenty. Odvolací soud v únoru 2014 jeho odvolání zamítl. Stěžovatel následně neuspěl ani u ústavního soudu.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 A 3 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že v průběhu trestního řízení neměl on ani jeho obhájce dostatečný a adekvátní přístup k 45 tisícům audionahrávkám, 34 tisícům textových zpráv a 14 milionům emailů a dalších dokumentů, které byly orgány činnými v trestním řízení shromážděny.

a) Obecné zásady vyplývající z judikatury Soudy

Soud úvodem připomněl, že obviněný musí mít možnost si svou obhajobu zorganizovat bez omezení možnosti uplatnit před soudem relevantní argumenty a ovlivnit výsledek řízení (např. Mayzit proti Rusku, č. 63378/00, rozsudek ze dne 20. ledna 2005, § 78). Obviněný musí mít neomezený přístup ke spisu (např. *Matanović proti Chorvatsku,* č. 2742/12, rozsudek ze dne 4. dubna 2017, § 159). Otázka adekvátnosti času a prostředků poskytnutých obviněnému musí být posouzena ve světle všech okolností věci (Khodorkovskiy a Lebedev proti Rusku, č. 11082/06 a 13772/05, rozsudek ze dne 25. července 2013, § 579). Právo na kontradiktorní řízení od obžaloby mj. vyžaduje, aby obhajobě zpřístupnila všechen důkazní materiál, který má k dispozici, a to jak ve prospěch, tak v neprospěch obhajoby, a bez ohledu na to, zda obžaloba materiály považuje za relevantní (např. Rowe a Davis proti Spojenému království, č. 28901/95, rozsudek velkého senátu ze dne 16. února 2000, § 60).

Úmluva nicméně státům nebrání, aby od obhajoby při žádosti o zpřístupnění důkazu vyžadovaly předložení platného důvodu (např. Bendenoun proti Francii, č. 12547/86, rozsudek ze dne 24. února 1994, § 52). V některých případech může být nezbytné za účelem ochrany základních práv jiné osoby či zajištění důležitého veřejného zájmu určitý důkaz obhajobě nezpřístupnit. Článek 6 odst. 1 Úmluvy však taková omezení připouští pouze za předpokladu, že jsou nezbytně nutná. Každé obtíže způsobené obhajobě navíc musejí být dostatečně vyváženy postupem soudních orgánů (Rowe a Davis proti Spojenému království, cit. výše, § 61).

b) Použití těchto obecných zásad na skutkové okolnosti věci

Soud konstatoval, že podstatou stěžovatelovy námitky je tvrzená nedostatečná možnost seznámit se s celým důkazním materiálem shromážděným během vyšetřování či alespoň možnost identifikovat, která data jsou pro obhajobu relevantní. Dle Soudu je namístě se postupně zabývat třemi souvisejícími problémy – přístupem obhajoby ke spisu, zpřístupněním dat získaných sledováním telekomunikačních prostředků a zpřístupněním elektronických souborů.

Z

1. K přístupu ke spisu

Soud konstatoval, že stěžovatelův obhájce měl neomezený přístup k tištěnému spisu již od listopadu 2011, přičemž slyšení před soudem prvního stupně se konalo od června do prosince 2012. Obhajoba tedy měla dostatečnou možnost seznámit se se spisem v přiměřeném čase. Stěžovatel měl navíc dva další obhájce, kteří však nikdy o přístup do spisu nepožádali. I v době, kdy byl stěžovatel ve vazbě, měl dostatečný prostor komunikovat se svými obhájci a účinně připravit svou obhajobu. Do spisu byla zařazena jen malá část dokumentů získaných odposlechy a domovními prohlídkami, přičemž zbývající materiál součástí spisu nebyl a ani obžaloba, ani soudy se o tyto materiály nijak neopřely. Dle Soudu tedy obhajoba měla dostatečný přístup ke spisu.

2. Ke zpřístupnění dat získaných sledováním telekomunikačních prostředků

Soud shledal, že aniž by vnitrostátní orgány po stěžovateli vyžadovaly jakékoli zdůvodnění jeho žádosti, po několika dnech jí vyhověly. Stěžovatelův obhájce sice neobdržel kopie audionahrávek, ale mohl je prozkoumat nejprve na policejní služebně a později ve vazební věznici. Přítomnost policisty byla dle Soudu důvodná – jeho úkolem bylo zajistit ochranu práv osob, jejichž hovory byly zaznamenány a které obsahovaly soukromé a v některých případech i intimní informace.

K námitce stěžovatele, že nebylo z časových důvodů a s ohledem na rozsah shromážděných dat možné se seznámit s jejich celkem, Soud uvedl, že za okolností projednávané věci nebylo nutné, aby obhajoba měla čas vyslechnout si každou nahrávku, ale bylo postačující, aby měl obhájce možnost identifikovat, které hovory a textové zprávy jsou pro obhajobu relevantní a s těmi se seznámit. Právo na zpřístupnění obžalobou shromážděného materiálu není dle Soudu možné zaměňovat s právem seznámit se s celým důkazním materiálem, který byl obžalobou označen za relevantní (např. Khodorkovskiy a Lebedev proti Rusku, cit. výše, § 581–585). K identifikaci relevantních souborů byl obhájci stěžovatele k dispozici policista, který mu byl schopen asistovat při práci s daným softwarem. Byť mohlo být pro stěžovatelova obhájce s ohledem na pracovní dobu policie a vězeňské služby obtížné si domluvit vy-

hovující termíny konzultací, bylo možné od něj očekávat přijetí pracovních a organizačních opatření, kterými by seznámení se s nahrávkami zajistil. Během více než roku nicméně požádal o konzultaci souborů jen při 22 příležitostech. Stěžovatelovi další dva obhájci se navíc do analýzy nahrávek významněji nezapojili. Konečně, stěžovatel, který byl odposlouchávanou osobou, mohl sám nejlépe vědět, které nahrávky je třeba identifikovat a prozkoumat. Dle Soudu tedy stěžovatel v souhrnu měl dostatečný čas seznámit se s daty získanými sledováním telekomunikačního provozu.

3. Ke zpřístupnění elektronických souborů

Soud konstatoval, že stěžovatel se mohl začít se soubory seznamovat již v únoru, ale požádal o zpřístupnění až v dubnu 2012. O předání dat ve formátu, který by bylo možné rozšifrovat za pomoci volně dostupného softwaru, požádal až koncem července a bylo mu vyhověno již zkraje září 2012. Povaha zabavených dokumentů dle Soudu umožňovala identifikovat, které byly pro obhajobu relevantní. Velká část navíc pocházela od samotného stěžovatele, který tak mohl vědět, které z nich jsou pro jeho obhajobu významné. Od zpřístupnění dat do vynesení rozsudku soudu prvního stupně uplynula doba tři a půl měsíce, což byl dle Soudu dostatečný čas k analýze souborů a určení těch relevantních. Článek 6 odst. 3 písm. b) Úmluvy nevyžaduje, aby měl obviněný dostatečný čas k přípravě obhajoby před začátkem soudního slyšení, ale před jeho koncem (Mattick proti Německu, č. 62116/00, rozhodnutí ze dne 31. března 2005). S ohledem na tyto úvahy Soud shledal, že stěžovatel měl dostatečný čas se seznámit se shromážděnými elektronickými soubory.

4. Závěr

Na základě výše uvedených skutečností Soud učinil závěr, že trestní řízení proti stěžovateli bylo jako celek spravedlivé, a nedošlo proto k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. b) Úmluvy.

Operativní opatření při únosu a jeho vyšetřování

Rozsudek ze dne 5. září 2019 ve věci č. 20147/15 – *Olewnik-Cieplińska a Olewnik proti Polsku*

Senát první sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru o porušení hmotněprávní i procesní složky práva na život dle článku 2 Úmluvy. Došlo k tomu jednak tím, že příslušné orgány nedostály své povinnosti přijmout odpovídající opatření k ochraně života syna a bratra stěžovatelů, který byl násilně unesen, ač jim muselo být z okolností zřejmé, že je vystaven bezprostřednímu

Z

a skutečnému ohrožení života, a jednak v důsledku nedostatků ve vyšetřování okolností jeho únosu a následné vraždy. Dle Soudu nelze vyšetřování považovat za řádné a účinné, když ani po 17 letech nebyly objasněny všechny významné skutečnosti.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stížnost byla podána bratrem a otcem muže, který byl v říjnu 2001 ve věku 25 let za nejasných okolností unesen z rodinného sídla krátce po skončení zahradní slavnosti. Jeho zmizení rodina oznámila druhý den ráno policii, která neprodleně zahájila vyšetřování. Únosci v jeho průběhu opakovaně kontaktovali rodinu s požadavky na výkupné, a to prostřednictvím telefonátů, textových a hlasových zpráv, ale i dopisy, z nichž některé byly psány obětí. Rodina o všem průběžně informovala vyšetřovatele. Dopisy obsahovaly několik výhrůžek, že nebude-li požadavkům únosců vyhověno, ublíží oběti. Mnohé pokusy o předání výkupného selhaly, jelikož únosci na místo předání nedorazili. Teprve v červenci 2003 jim první stěžovatel úspěšně předal peněžní hotovost ve výši 300 tisíc eur. Jeho bratra únosci přesto nepustili. Ačkoli byli vyšetřovatelé delší dobu únoscům na stopě, přelomová byla až výpověď svědka, která vedla k dopadení jednoho z nich v říjnu 2006, který pod tíhou biologických stop zajištěných na místě činu učinil doznání a označil spolupachatele. Vyšetřovatele rovněž navedl k místu, kde bylo ukryto tělo oběti. Zbylí únosci byli vzápětí zadrženi. V průběhu vyšetřování vyšlo najevo, že oběť byla téměř dva roky zadržována na třech různých místech – v opuštěném domě, podzemní garáži a nakonec v septiku –, po celou dobu byla vystavena otřesným podmínkám a za krk a dolní končetiny připoutána ke zdi. Zavražděna byla v lese v září 2003. Vyšetřování případu nebylo ke dni podání stížnosti skončeno.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

Stěžovatelé tvrdili, že příslušné orgány neučinily vše, co mohly, aby ochránily život jejich příbuzného, a současně že vyšetřování okolností jeho únosu a úmrtí nebylo účinné, to vše v rozporu s požadavky články 2, 3 a 13 Úmluvy. Dle Soudu vyžadují námitky stěžovatelů posouzení jen na poli článku 2 Úmluvy.

A. K PŘIJATELNOSTI

Třebaže vláda přijatelnost stížnosti nerozporovala, Soud krátce připomněl některé související zásady. S odstupem času mohou vyjít najevo skutečnosti, které zpochybňují účinnost předchozího vyšetřování, nebo budí nové či širší otázky. Objeví-li se věrohodné důkazy nebo informace významné pro ztotožnění, a tudíž i případné stíhání nebo potrestání pachatelů vraždy, jsou příslušné orgány na základě článku 2 Úmluvy povinny vyšetřování obnovit a pokračovat v něm (Brecknell proti Spojenému království, č. 32457/04, rozsudek ze dne 27. listopadu 2007, § 71). V projednávané věci bylo vyšetřování zahájeno v říjnu 2001 a pokračovalo nepřetržitě přinejmenším do prosince 2009. Vláda ani na žádost Soudu nevysvětlila, jaké nové důkazy či hypotézy vedly k obnovení vyšetřování, které trvalo ještě dalších 10 let. Soud tedy nemohl posoudit, zda bylo obnovení vyšetřování nezbytné také ve světle článku 2 Úmluvy. Za daných okolností mu nezbývalo než zkoumat účinnost vyšetřování jako celku, tj. od zmizení oběti do současnosti. Zabývat se otázkou dodržení šestiměsíční lhůty pro podání stížnosti považoval tudíž za bezpředmětné.

B. K ODŮVODNĚNOSTI

a) K tvrzenému porušení hmotněprávní složky článku 2 Úmluvy

Soud úvodem připomněl, že z článku 2 Úmluvy vyplývá mj. pozitivní povinnost vnitrostátních orgánů přijmout vhodná preventivní opatření k ochraně životů jednotlivců před trestnými činy třetích osob. Rozsah tohoto pozitivního závazku však musí být vykládán tak, aby na příslušné orgány nebylo kladeno nemožné nebo nepřiměřeně tíživé břemeno. Bylo-li Soudu předloženo tvrzení o porušení povinnosti chránit život, musí zkoumat, zda příslušné orgány věděly nebo měly vědět o existenci reálného a bezprostředního ohrožení života jednotlivce a zda v rámci svých pravomocí přijaly přiměřená opatření k odvrácení tohoto nebezpečí (Osman proti Spojenému království, č. 23452/94, rozsudek velkého senátu ze dne 28. října 1998, § 115 a 116).

Příslušné orgány zahájily šetření vzápětí poté, co jim bylo zmizení bratra a syna stěžovatelů oznámeno. Dle tvrzení vlády však nebylo zřejmé, že může být jeho život v ohrožení, jelikož únosci nedali najevo, že by mu hodlali ublížit. Soud zásadně nesouhlasil. Vyjednávání s únosci trvalo téměř dva roky. Jakkoli se intenzita dané hrozby mohla v čase měnit, rodina předala policii několik dopisů, které výhružky násilím obsahovaly. Ohrožení jeho života tudíž bylo reálné. Jeho bezprostřednost

Z

pak Soud dovodil z vážnosti situace a zranitelného postavení uneseného, přičemž tyto skutečnosti přetrvávaly se stejnou intenzitou. Trvá-li takový stav několik let, umocňuje se naopak utrpení oběti a riziko újmy na jejím životě a zdraví. Skutečné nebezpečí újmy na životě uneseného tak bylo bezprostřední po celou dobu, co byl únosci vězněn. Dle Soudu si příslušné orgány musely být této hrozby vědomy, a proto byly povinny urychleně podniknout veškerá rozumná opatření, aby odhalily místo, kde byla oběť zadržována, stejně jako totožnost únosců.

Při hodnocení postupu vnitrostátních orgánů Soud vycházel z podkladů, které mu byly předloženy, a ze závěrů parlamentní vyšetřovací komise, která následně prováděla vlastní šetření. Takto poukázal na pět základních pochybení policie, kvůli nimž se uneseného nepodařilo před jeho smrtí vypátrat. Zaprvé, policie se dopustila pochybení záhy po činu při ohledání rodinného domu, z něhož byla oběť unesena. Pozdější šetření totiž odhalila řadu forenzních důkazů, které policisté zprvu přehlédli. Zadruhé, tři a půl roku trvalo, než policie vyslechla prodejce, který byl i po letech schopen ztotožnit jednoho z pachatelů, který si u něho zakoupil mobilní telefon a SIM kartu. Právě jeho výslech přitom vedl k rozuzlení případu. Zatřetí, policie se blíže nezabývala anonymním dopisem z ledna 2003, v němž byli za pachatele označeni dva z únosců. Začtvrté, policie nepodrobila zkoumání telefonáty únosců ani neusilovala dostupnými technickými prostředky o zjištění, odkud bylo voláno. A zapáté, nijak nedohlížela na předání výkupného, které si únosci v červenci 2003 po několika neúspěšných pokusech konečně převzali. Soud se tak v zásadě ztotožnil se závěry parlamentní vyšetřovací komise, podle níž loudavý, nedbalý a neprofesionální přístup vyšetřovatelů spolu s četnými vyšetřovacími chybami způsobily, že se uneseného nepodařilo včas najít. Reakce příslušných orgánů neodpovídala závažnosti únosu a dlouhotrvajícího zadržování jeho oběti. K porušení hmotněprávní složky článku 2 Úmluvy dle Soudu tedy došlo.

b) K tvrzenému porušení procesní složky článku 2 Úmluvy

Došlo-li k úmrtí jednotlivce za podezřelých okolností, článek 2 Úmluvy dále vyžaduje, aby proběhlo účinné vyšetřování. To musí být vedeno urychleně, nezávisle, řádně a pod dohledem veřejnosti a rodin obětí. Aby bylo vyšetřování řádné, musí být způsobilé vést k objasnění skutkových okolností a totožnosti odpovědných osob a případně k jejich odpovídajícímu potrestání (Mustafa Tunç a Fecire Tunç proti Turecku, č. 24014/05, rozsudek velkého senátu ze dne 14. dubna 2015, § 172). Příslušné orgány musí podniknout rozumné kroky směřující k zajištění důkazů ohledně události. Jakékoli nedostatky vyšetřování, které podkopávají jeho schopnost osvětlit příčiny úmrtí nebo ztotožnit odpovědné osoby, zpravidla znamenají nesplnění požadovaných standardů (Al-Skeini a ostatní proti Spojenému království, č. 55721/07, rozsudek velkého senátu ze dne 7. července 2011, § 165). Jistě mohou existovat překážky nebo obtíže, které brání, aby bylo ve vyšetřování pokračováno. Urychlená reakce příslušných orgánů je však klíčová pro zachování důvěry veřejnosti v právní stát a vyloučení zdání tolerance protiprávních činů ze strany úřadů (Mikayil Mammadov proti Ázerbájdžánu, č. 4762/05, rozsudek ze dne 17. prosince 2009, § 105).

Bratr a syn stěžovatelů zemřel pravděpodobně v září 2003, ale o jeho úmrtí se další zhruba dva roky nevědělo. Tělo bylo nalezeno až v říjnu 2006. Obrat ve vyšetřování přinesl až výslech prodejce, který rozpoznal kupce mobilního telefonu a SIM karty, z nichž bylo rodině oběti vyhrožováno. Jeho dopadení a výslech přispěli k zadržení ostatních únosců, kteří se později doznali k únosu a vraždě. Krátce nato byli v roce 2007 odsouzeni. Celkem tři z únosců před vynesením rozsudku nebo krátce poté zemřeli. Dle vyšetřovatelů šlo o sebevraždy. Pozornosti Soudu neušlo, že tomuto závěru navzdory, vedla jejich smrt k rezignaci ministra spravedlnosti a vlně výpovědí v řadách zaměstnanců státního zastupitelství a vězeňské služby. V roce 2009 byla zřízena parlamentní vyšetřovací komise, které byly svěřeny rozsáhlé pravomoci, aby prošetřila správnost postupu těchto orgánů. Po mimořádně rozsáhlém vyšetřování nešetřila komise kritikou. Množství zjištěných pochybení ji dokonce vedlo k práci s hypotézou, že některé úřední osoby mohly mít vazby na únosce, takže byly úmyslně a účelově vedeny snahou zakrývat stopy, ničit důkazy a vymýšlet jiné verze událostí.

Soud dále vyzdvihl šetření prováděné Odvolacím státním zastupitelstvím v Gdaňsku. To sice bylo v roce 2014 z důvodu promlčení trestní odpovědnosti podezřelých policistů zastaveno, přesto dále odkrylo některé nedostatky v jejich postupu.

Pokud jde o řízení týkající se únosu a vraždy bratra a syna stěžovatelů, vláda uvedla, že dosud nebylo ukončeno. Tělo oběti bylo exhumováno a znovu ohledáno. Předmětem šetření je i možné zapojení dalších osob. Řízení je nicméně od roku 2009 vedeno v utajovaném režimu, takže vláda nesdělila bližší podrobnosti. Dle Soudu tak i po 17 letech zjevně přetrvávají nejasnosti ohledně okolností únosu. Stěžovatelé – navzdory vší součinnosti, kterou příslušným orgánům poskytly – mohou vnímat řadu podstatných otázek jako nezodpovězených a pociťovat úzkostlivý stav nejistoty. Za takové situace lze stěží hovořit o tom, že vnitrostátní orgány dostály své povinnosti provést řádné a účinné vyšetřování.

Došlo tedy i k porušení procesní složky článku 2 Úmluvy.

Z

Zabezpečovací detence

Rozsudek ze dne 9. července 2019 ve věci č. 51072/15 – *Tim Henrik Bruun Hansen proti Dánsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že tím, že si soud v řízení o přezkumu nezbytnosti pokračování zabezpečovací detence nevyžádal externí lékařský posudek, ačkoli poslední externí znalecká zpráva ve věci stěžovatele byla vydána osm let předtím a stěžovatel dlouhodobě odmítal spolupracovat s lékaři dotyčného zabezpečovacího zařízení, došlo k porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel byl v roce 1996 shledán vinným z pokusu o znásilnění dítěte; vzhledem k tomu, že byl v minulosti již několikrát odsouzen za podobné trestné činy, uložil mu soud trest v podobě zabezpečovací detence, která není časově omezená a trvá tak dlouho, dokud je daná osoba považována za nebezpečnou. Tomuto roz-

hodnutí předcházelo posouzení duševního stavu stěžovatele psychiatrem, který ve své zprávě uvedl, že stěžovatel trpí schizoidní poruchou osobnosti, ale brání se psychoterapii a odmítá i chemickou kastraci; vzhledem k jeho vysoké nebezpečnosti se proto jevila zabezpečovací detence jako vhodnější než trest odnětí svobody. K obdobnému závěru dospěla ve svém posudku i lékařsko-právní rada, veřejný orgán zřízený zákonem, jehož členy jsou lékaři. Od roku 1997 byl stěžovatel umístěn ve věžeňském zařízení Herstedvester a během následujících let byl mnohokrát podroben vyšetřením tamějšími psychiatry, psychology a sociálními pracovníky; někteří z lékařů stěžovateli poskytovali dlouhodobou terapii. Stěžovatel v tomto období opakovaně žádal o propuštění nebo zmírnění trestu. Jeho žádost byla soudy vždy zamítnuta s odůvodněním, že dle lékařských zpráv vydaných zaměstnanci Herstedvesteru u něj hrozí značné riziko recidivy, pokud nepodstoupí chemickou kastraci, což však odmítal. V roce 2007 ve svém stanovisku lékařsko-právní rada doporučila zahájení chemické kastrace, k čemuž však pro nesouhlas stěžovatele nedošlo.

Když v roce 2014 stěžovatel znovu požádal o propuštění nebo zmírnění trestu, vypracoval psychiatr Herstedvesteru pro účely soudního řízení novou zprávu, dle níž měl stěžovatel zcela odmítavý postoj k chemické kastraci, a to zejména kvůli obavám z dopadů na svůj tělesný stav; z uvedeného důvodu psychiatr nedoporučil žádnou změnu uloženého opatření. Soud s poukazem na tuto lékařskou zprávu žádost stěžovatele opět zamítl. V odvolání proti tomuto rozhodnutí stěžovatel uvedl, že je zbaven svobody už více než 19 let a jeho situace ustrnula na mrtvém bodě, protože odmítl chemickou kastraci; z článku 5 Úmluvy přitom dle jeho názoru plyne potřeba externího znaleckého posouzení jeho stavu. V roce 2015 odvolací soud potvrdil uložení zabezpečovací detence stěžovateli, a to především s poukazem na lékařskou zprávu psychiatra Herstedvesteru z roku 2014. Krátce poté stěžovatel inicioval nové soudní řízení, v rámci něhož psychiatr Herstedvesteru v roce 2016 vypracoval novou zprávu. Dle této zprávy u stěžovatele přetrvává jednoznačně negativní postoj k chemické kastraci, přičemž v současnosti není dostupná žádná alternativní terapeutická metoda, která by ve srovnatelné míře vedla ke snížení rizika recidivy. Stanovisko vydala také lékařsko-právní rada, která znovu doporučila chemickou kastraci stěžovatele. Na základě uvedených dvou stanovisek odvolací soud v roce 2016 znovu potvrdil uložení zabezpečovací detence stěžovateli.

Z

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUČENÍ ČLÁNKU 5 ODST. 1 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že rozhodnutím odvolacího soudu z roku 2015, kterým mu bylo potvrzeno uložení zabezpečovací detence, aniž byl jeho stav posouzen externím lékařským znalcem, došlo k porušení jeho práva na svobodu a osobní bezpečnost podle čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

Soud záležitost posuzoval na poli ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy, dle něhož nikdo nesmí být zbaven svobody kromě ‚zákonného uvěznění po odsouzení příslušným soudem'. Soud připomněl, že pro účely tohoto ustanovení znamená pojem ‚odsouzení' jak shledání viny, tak uložení trestu či jiného opatření zahrnujícího zbavení svobody (M. proti Německu, č. 19359/04, rozsudek ze dne 17. prosince 2009, § 87). Slovo ‚po' tu přitom nelze vykládat pouze tak, že ‚zbavení svobody' musí časově následovat ‚odsouzení'; je rovněž nezbytné, aby existovala dostatečná příčinná souvislost mezi odsouzením a zbavením svobody. Tato příčinná souvislost může být narušena, pokud nastane situace, kdy rozhodnutí o nepropuštění nebo opětovném zadržení příslušné osoby je založeno na důvodech, které nejsou slučitelné s účely původního rozhodnutí soudu, který vynesl odsuzující rozsudek, nebo na posouzení, které z hlediska těchto účelů nelze hodnotit jako rozumné (H. W. proti Německu, č. 17167/11, rozsudek ze dne 19. září 2013, § 102). Pakliže uplynula značná doba od okamžiku, kdy vnitrostátní soudy s pomocí znaleckého posudku lékaře posoudily nebezpečnost odsouzené osoby, náležité objasnění relevantních skutečností týkajících se stávající nebezpečnosti dané osoby si zásadně vyžaduje získání nového znaleckého posudku. Pokud byla navíc tato osoba zadržena delší dobu ve stejné instituci a její situace vypadá, že ustrnula ‚na mrtvém bodě', je zvláště důležité konzultovat externího znalce mj. za účelem získání nových návrhů na zahájení potřebné terapeutické léčby (tamtéž). Rozhodnutí nepropustit zadrženou osobu s poukazem na to, že i nadále představuje hrozbu pro veřejnost, může být neslučitelné s účely původního odsuzujícího rozsudku, jestliže je daná osoba držena v detenci z důvodu rizika opětovného páchání trestné činnosti, ale zároveň je zbavena nezbytných prostředků – jako

např. vhodné terapie – k tomu, aby prokázala, že již není nebezpečná. Za těchto okolností Soud shledal, že zbavení svobody, které zpočátku bylo v souladu s čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy, se změnilo v zadržení svévolné, a tudíž odporující tomuto ustanovení (tamtéž).

Stěžejní otázka v projednávané věci spočívala v tom, zda pro účely čl. 5 odst. 1 písm. a) Úmluvy existovala dostatečná příčinná souvislost mezi odsouzením stěžovatele v roce 1996 a jeho přetrvávajícím zbavením svobody nařízeným odvolacím soudem v roce 2015. Dle Soudu lze konstatovat, že odvolací soud založil své rozhodnutí z roku 2015 na lékařských zprávách týkajících se stěžovatele, a to včetně nejnovější zprávy z roku 2014. Odvolací soud přihlédl rovněž k vyjádření samotného stěžovatele. Navíc, v době vydání tohoto rozhodnutí vypracovala lékařsko-právní rada již dvě stanoviska ve věci stěžovatele, a to v letech 1995 a 2007; ve druhém z těchto stanovisek rada doporučila zahájení chemické kastrace. Soud v této souvislosti poukázal na to, že lékařsko-právní rada je nezávislá instituce, jejímž účelem je poskytovat medicínsko-forenzní a farmaceutické poradenství veřejným orgánům; členy rady jsou lékaři, přičemž stěžovatel nenamítal, že by kterýkoli z těchto členů byl propojen se zařízením Herstedvester, ani nepředložil žádné přesvědčivé argumenty dokazující, že lékařsko-právní radu obecně nelze hodnotit jako externí expertní orgán.

V projednávané věci nicméně odvolací soud zamítl výslovnou žádost stěžovatele o externí znalecké posouzení jeho stavu – ze strany lékařsko-právní rady nebo jiného znalce –, a to navzdory skutečnosti, že v dané době se stěžovatel nacházel v zabezpečovací detenci již téměř 19 let a poslední externí znalecká zpráva v jeho věci byla vydána v roce 2007. Dle Soudu nelze rovněž přehlédnout skutečnost, že od začátku svého umístění v Herstedvesteru v roce 1997 byla stěžovateli průběžně navrhována chemická kastrace, kterou však setrvale odmítal, takže dle Soudu zde již jen stěží existovala možnost spolupráce mezi stěžovatelem a příslušnou institucí, pokud jde o snahu snížit jeho nebezpečnost, a situace tudíž vskutku ustrnula na mrtvém bodě. Jak již Soud zmínil, za takových okolností je zvláště důležité konzultovat externího znalce mj. za účelem získání nových návrhů na zahájení potřebné terapeutické léčby. Jelikož v řízení před odvolacím soudem v roce 2015 nedošlo ani k pokusu získat nové stanovisko od externího lékařského znalce ohledně nezbytnosti dalšího držení stěžovatele v zabezpečovací detenci, toto řízení v daném směru náležitě neobjasnilo relevantní skutečnosti.

Dle Soudu konečně zbývalo odpovědět na otázku, zda stěžovateli i nadále náleží postavení oběti, jelikož odvolací soud v následujícím řízení v roce 2016 obdržel kromě zprávy vypracované psychiatrem Herstedvesteru i stanovisko lékařsko-právní rady. Soud připomněl, že na to, aby stěžovatel pozbyl postavení oběti, vnitrostátní orgány musí splnit dvě podmínky: uznat, alespoň do podstaty, porušení Úmluvy a poskytnout stěžovateli ‚náležitou nápravu' (Amuur proti Francii, č. 19776/92, rozsudek ze dne 25. června 1996, § 36). Stěžovatel poukazoval na článek 5 Úmluvy jak v řízení v roce 2015, tak v řízení v roce 2016. I když ve druhém zmíněném řízení odvolací soud vyhověl jeho žádosti o získání externího znaleckého posudku, nevyjádřil se k jeho námitce týkající se Úmluvy; stěží proto lze tvrdit, že odvolací soud uznal alespoň v podstatě porušení článku 5 Úmluvy.

Ve světle uvedeného proto Soud učinil závěr, že rozhodnutí odvolacího soudu z roku 2015 nebylo založeno na posouzení, které lze hodnotit jako rozumné z hlediska účelů původního rozhodnutí tohoto soudu z roku 1996. Došlo tudíž k porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

Z

Vězeňství

Rozsudek ze dne 2. července 2019 ve věci č. 27057/06 a dalších – *Gorlov a ostatní proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu dospěl k jednomyslnému závěru, že vnitrostátní právní úprava v rozporu s článkem 8 Úmluvy neposkytovala dostatečné záruky bránící svévoli při sledování prostor ve vězeňských zařízeních včetně nepřetržitého dohledu prostřednictvím kamer, a to i uvnitř cel, čímž došlo k porušení práva stěžovatelů na respektování soukromého života. Rovněž jednomyslně Soud shledal, že stěžovatelé neměli k dispozici účinný vnitrostátní prostředek nápravy zaručený článkem 13 Úmluvy proti narušování jejich soukromí.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelé vykonávají tresty odnětí svobody v různých vězeňských zařízeních, ve kterých dochází k nepřetržitému sledování cel kamerami. Nadto byla kamera v každé cele umístěna tak, aby byl sledován celý prostor uvnitř cely. Kamery přitom zčásti, ne-li výlučně, obsluhoval ženský personál, přestože se jednalo o vězeňská zařízení určená pro muže. Podle stěžovatelů toto nepřetržité sledování, navíc prováděné ženským personálem, bylo v rozporu s jejich soukromím. Obrátili se proto na vnitrostátní soudy s tím, aby přikázaly vězeňské službě ukončit tento zásah.

Vnitrostátní soudy konstatovaly, že právní úprava umožňovala používat audiovizuální prostředky dohledu k zamezení útěků, páchání trestné činnosti či narušování vnitřního pořádku. Nezakazovala sledování prostřednictvím kamerového systému ani jeho obsluhu osobou opačného pohlaví. Tyto osoby navíc jednaly v rámci plnění pracovních povinností, nedocházelo proto ani ke snižování důstojnosti stěžovatelů. Používání kamerového systému sloužilo k zajištění bezpečnosti samotných vězňů, jejich práv a plnění povinností. Nejednalo se tedy o opatření, které by bylo nepřiměřené.

Z

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že nepřetržité sledování jejich cel prostřednictvím kamerového systému, prováděné minimálně zčásti ženským personálem, bylo v rozporu s jejich právem na respektování soukromého života zaručeného článkem 8 Úmluvy.

a) K použitelnosti článku 8 Úmluvy

Soud nejprve k právu vězněných osob na respektování soukromého života připomněl, že již samotné umístění osoby pod nepřetržitý dohled kamer představuje citelné omezení soukromí. Musí být proto považováno za závažný zásah do práva na respektování soukromí, které představuje součást soukromého života. Z tohoto důvodu se zde použije článek 8 Úmluvy (Van Der Graaf proti Nizozemsku, č. 8704/03, rozhodnutí ze dne 1. června 2014; Vasilică Mocanu proti Rumunsku, č. 43545/13, rozsudek ze dne 6. prosince 2016, § 36).

b) K odůvodněnosti stížnosti

V projednávané věci nebylo pochyb o tom, že se stěžovatelé v celách nacházeli pod nepřetržitým dohledem kamer. Jednalo se o obecné opatření, které je součástí celkového systému zabezpečení vězeňských zařízení. Vláda rovněž uznala, že dohled prostřednictvím kamer byl prováděn i ženským personálem. Nebylo tedy sporu v tom, že došlo k zásahu do práva na respektování soukromého života stěžovatelů.

Soud ohledně zákonnosti zásahu připomněl, že Úmluva kromě požadavku na existenci zákonného základu stanoví i požadavky na kvalitu zákonného rámce, který musí být dostupný a předvídatelný. Musí tedy poskytovat adekvátní a účinné záruky proti zneužití zejména co do stanovení mezí před svévolným uplatňováním ze strany vnitrostátních orgánů (M. M. proti Spojenému království, č. 24029/07, rozsudek ze dne 13. listopadu 2012, § 193). Byť výklad a použití vnitrostátního práva náleží primárně vnitrostátním orgánům, zejména soudům, úlohou Soudu je ověřit, zda provedený výklad a použití práva jsou v souladu se zásadami zaručenými

Úmluvou vyloženými ve světle judikatury Soudu (Cocchiarella proti Itálii, č. 64886/01, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2006, § 81–82).

Soud zjistil, že vnitrostátní úprava obsažená v zákonech vztahujících se k výkonu vazby i trestu umožňovala vězeňské službě používat technické prostředky dohledu včetně kamerových systémů. Nestanovila však žádné bližší podrobnosti používání kamer – zda se mají sledovat jen společné či i ubytovací prostory, v jakou dobu má sledování probíhat, podmínky a délku sledování, podle jakých pravidel se má postupovat apod. Jediným požadavkem bylo informovat vězněné osoby o používání technických prostředků dohledu.

Soud si byl vědom toho, že zákony nemohou být příliš rigidní, jinak by neumožňovaly reagovat na měnící se okolnosti; jejich znění tedy nevyhnutelně musí být do určité míry obecné. Požadavek předvídatelnosti přitom nelze vykládat tak, že vyžaduje stanovení podrobných podmínek a postupů již na úrovni zákona. Z hlediska naplnění zákonnosti postačí, pokud jsou podrobnosti stanoveny v podzákonných předpisech (Association Ekin proti Francii, č. 39288/98, rozsudek ze dne 17. července, § 46). Podzákonné předpisy nicméně v tomto případě obsahovaly pouze technická upřesnění prostředků dohledu v zařízeních sloužících k výkonu vazby a trestu, tj. jaké prostředky, včetně kamer, lze použít. Výslovně bylo přitom uvedeno, že v každé cele má být umístěna kamera, aniž by však byly stanoveny podmínky či postupy, resp. pravidla pro jejich používání. Nebylo ani specifikováno, zda dochází k nahrávání a uchovávání záznamů z kamer, a pokud ano, jaká pravidla platí pro shromažďování údajů, délku jejich uchovávání, použití či zničení (srov. M. M. proti Spojenému království, cit výše, § 199–206). Vnitrostátní úprava však musí poskytovat záruky proti zneužití uchovávaných osobních údajů (S. a Marper proti Spojenému království, č. 30562/04 a 30566/04, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2008, § 103).

Soud se neztotožnil ani s odkazem vlády na rozhodnutí ve věci Van der Graaf proti Nizozemsku (cit. výše), neboť tento případ se v podstatných rysech odlišoval. Stěžovatelé v projednávané věci nebyli umístěni pod nepřetržitý dohled kamer na základě individuálního a odůvodněného rozhodnutí, které by ospravedlňovalo použití takového opatření s ohledem na sledovaný legitimní cíl, opatření nebylo časově omezeno ani nedocházelo k pravidelnému přezkumu jeho trvání.

Používání kamerového systému proto sice dle Soudu mělo určitý základ ve vnitrostátním právu, ale ten z hlediska vymezení oprávnění a způsobu používání nebyl dostatečně jasný a neposkytoval adekvátní individuální záruky proti svévoli. Vězeňská služba naopak s ohledem na výklad provedený vnitrostátními soudy mohla jakoukoli osobu ve vazbě či výkonu trestu v kteroukoli dobu bez stanovení jakýchkoliv podmínek včetně časového omezení či pravidelného přezkumu umístit kdekoli v zařízení pod nepřetržitý dohled kamer. Vnitrostátní právo v tomto ohledu nenabízelo žádné záruky proti svévoli úředních osob.

Byť Soud uznal, že v rámci provozu vězeňských zařízení může být nezbytné provádět nepřetržitý dohled nad některými prostory, případně i osobami, a to i za použití kamerových systémů, existující právní úprava v dané věci s ohledem na výše uvedené neposkytovala potřebnou ochranu před svévolnými zásahy do soukromého života stěžovatelů. Zásah do práva stěžovatelů tedy nebyl zákonný ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy, čímž došlo k porušení tohoto ustanovení.

Soud se proto dále nezabýval tím, zda zásah sledoval legitimní cíl a byl nezbytný v demokratické společnosti. Nevěnoval se tak ani otázce, zda obsluha kamerového systému ženským personálem byla v souladu s čl. 8 odst. 2 Úmluvy, neboť odpověď na ni je dle Soudu až součástí posouzení přiměřenosti zásahu.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

Dva ze stěžovatelů dále namítali, že neměli na vnitrostátní úrovni k dispozici žádný účinný prostředek nápravy porušení článku 8 Úmluvy.

Soud úvodem upozornil, že článek 13 Úmluvy zaručuje existenci dostupného prostředku nápravy na vnitrostátní úrovni, který umožňuje vymáhat práva a svobody přiznané Úmluvou bez ohledu na to, v jaké podobě jsou ve vnitrostátním právním řádu zakotveny. Rozsah závazků smluvních stran vyplývajících z článku 13 se pak bude lišit v závislosti na povaze námitky stěžovatele (Voynov proti Rusku, č. 39747/10, rozsudek ze dne 3. července 2018, § 38). Soud dále zopakoval, že účinný prostředek nápravy dle článku 13 Úmluvy vyžaduje posouzení podstaty námitky porušení práva chráněného Úmluvou. Ve vztahu k námitce porušení článku 8 Úmluvy to znamená, že vnitrostátní orgány musí provést poměřování a posoudit, zda zásah do práva odpovídá naléhavé společenské potřebě a je přiměřený sledovanému legitimnímu cíli (Voynov proti Rusku, cit. výše, § 42).

V projednávané věci vnitrostátní soudy uvedly, že nepřetržitý dohled kamerami představuje nezbytnou součást trestu, součást systému zabezpečení sloužící k ochraně vězňů a personálu zařízení, jakož i ke kontrole plnění povinností vězněných osob. Vnitrostátní právní úprava tak, jak byla vyložena vnitrostátními soudy, proto vůbec nepočítala s poměřováním či umožněním vězněné osobě dosáhnout soudního přezkumu přiměřenosti jejího umístění pod nepřetržitý dohled kamer s ohledem na zájem na ochraně jejího soukromí.

Soud v této souvislosti připomněl, že článek 13 Úmluvy nelze vykládat tak, že zahrnuje možnost brojit proti vnitrostátnímu právnímu předpisu z důvodu tvrzeného nesouladu s Úmluvou, neboť by tím Soud požadoval po smluvních státech, aby začlenily Úmluvu do vnitrostátního práva (např. Greens a M. T. proti Spojenému království, č. 60041/08 a 60054/08, rozsudek ze dne 23. listopadu 2010, § 90–92). V projednávané věci si však stěžovatelé stěžovali na neexistenci účinného prostředku nápravy, který by měli k dispozici proti nepřetržitému sledování prostřednictvím kamer a negativní dopad na jejich soukromí. Soud proto shledal porušení článku 13 Úmluvy, neboť stěžovatelé s ohledem na výše uvedené neměli k dispozici účinný vnitrostátní prostředek nápravy ve vztahu k tvrzenému porušení článku 8 Úmluvy.

C. K ČLÁNKŮM 41 A 46 ÚMLUVY

Přestože Soud shledal porušení článků 8 a 13 Úmluvy a uvedl, že vláda má přijmout vhodná opatření, aby v souladu s rozsudkem Soudu ve smyslu článku 46 Úmluvy splnila své povinnosti v souvislosti se zajištěním práva stěžovatelů a dalších osob na respektování jejich soukromého života, nepovažoval za vhodné přiznat spravedlivé zadostiučinění dle článku 41 Úmluvy ve formě finanční náhrady z titulu nemajetkové újmy. Výše uvedené závěry dle Soudu nepochybně přesahují věc stěžovatelů. Konstatování porušení Úmluvy spolu s důsledky, které z něj plynou pro budoucnost, však Soud za daných okolností pokládal za dostatečné spravedlivé zadostiučinění (S. a Marper proti Spojenému království, cit. výše, § 134).

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudkyně Keller a soudce De Gaetano ve svém částečně nesouhlasném stanovisku nesouhlasili se závěrem o nepřiznání spravedlivého zadostiučinění v podobě finanční náhrady stěžovatelům. Soud by dle jejich názoru naopak měl touto formou podporovat ty stěžovatele, kteří, ač se domáhali individuální nápravy, upozornili i na systémová porušování Úmluvy. Zadostiučinění v této formě totiž neslouží jen jako kompenzace pro individuální stěžovatele, ale rovněž motivuje státy k urychlenému a účinnému provedení nápravy. Tento názor dle soudců rovněž vyplývá i z judikatury Soudu k článku 41 Úmluvy v podobných věcech (např. Vukota-Bojić proti Švýcarsku, č. 61838/10, rozsudek ze dne 18. října 2016, § 73–77).

Z

Policie

Rozsudek ze dne 2. července 2019 ve věci č. 65290/14 – *R. S. proti Maďarsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že provedení policií nařízené nedobrovolné a okolnostmi nevynucené katetrizace močového měchýře (tzv. vycévkování) stěžovatele, jenž byl v průběhu zákroku spoután, představovalo porušení jeho práva nebýt podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

V roce 2010 byl stěžovatel nalezen policisty v autě zaparkovaném na okraji vozovky, a jelikož se odmítl podrobit dechové zkoušce, byl předveden na policejní stanici. Protože byl verbálně agresivní, policisté mu nasadili pouta a převezli ho do nemocnice, kde mu měly být odebrány vzorky krve a moči za účelem zjištění, zda nepožil alkohol nebo drogy. V nemocnici stěžovatel odmítal spolupracovat, choval se konfliktně a lékařům sdělil, že jim vzorek moči není schopen poskytnout. Byl proto upozorněn, že v takovém případě mu bude zaveden katetr do močového měchýře. Na to měl stěžovatel reagovat výkřikem: ‚Tak tu katetrizaci proveďte.“ Lékaři to pochopili jako souhlas a začali provádět odběr, avšak jakmile si stěžovatel uvědomil bolestivost zákroku, začal se bránit a požadoval jeho zastavení. Policisté proto stěžovatele spoutali a nařídili, aby lékaři pokračovali. Následně byla stěžovateli rozstřižena košile a byla mu odebrána krev.

Stěžovatel v reakci na tyto události podal trestní oznámení na zasahující policisty, které však státní zástupce odložil s tím, že nedošlo ke spáchání trestného činu. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že katetrizace byla ve světle okolností nezbytná a ke spoutání stěžovatele bylo přistoupeno v důsledku jeho agresivity. Stěžovatel se následně neúspěšně domáhal nápravy u nadřízeného státního zastupitelství.

Souběžně s tím stěžovatel podal podnět k nezávislé komisi pro přezkum stížností proti příslušníkům policejního sboru (dále jen ‚komise“). Namítal, že byl podroben špatnému zacházení, včetně násilného zavedení katetru do močového měchýře. Komise zajistila řadu důkazů a vyžádala si znalecký posudek stran nutnosti odběru moči a stran standardně požadované formy souhlasu k provedení katetrizace. Na základě získaných důkazů dospěla k závěru, že stěžovatel nebyl podroben špatnému zacházení, avšak při odběru moči za současného spoutání rukou a nohou bylo porušeno jeho právo na důstojnost, fyzickou integritu, zdraví a spravedlivý proces. Na základě stanoviska komise přezkoumal stěžovatelovu stížnost policejní prezident, jenž jí zamítl. Krajský soud pro správní a pracovní právo následně zamítl stěžovatelovu správní žalobu a nejvyšší soud odmítl jeho kasační stížnost.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že v důsledku provedení nedobrovolné katetrizace močového měchýře za účelem získaní důkazů o tom, že spáchal dopravní přestupek, byl vystaven nelidskému a ponižujícímu zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy.

Úvodem Soud připomněl, že zákaz mučení a krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu je absolutní a nepřipouští žádné výjimky. Ustanovení článku 3 Úmluvy sice bez dalšího nezakazuje, aby byl stěžovatel proti své vůli podroben lékařskému zákroku např. za účelem získání důkazů o jeho trestním jednání, avšak takový zákrok musí být přesvědčivě odůvodněn okolnostmi případu. Je-li lékařský zákrok obzvláště invazivní, jakým je například získání důkazu o spáchání trestného činu vyjmutím z těla dotčené osoby, je nutno věc podrobit přísnému přezkumu všech okolností. Závažnost vyšetřovaného trestného činu musí být náležitě zohledněna. Vnitrostátní orgány musejí prokázat, že zvážily využití všech alternativních, méně invazivních způsobů získání důkazů. Konečně, postup vyjmutí důkazu s sebou nesmí nést riziko dlouhodobých zdravotních následků (Jalloh proti Německu, č. 54810/00, rozsudek velkého senátu ze dne 11. července 2006, § 70–71). Při posouzení souladu s článkem 3 Úmluvy je nutno zohlednit zejména následující faktory: nezbytnost lékařského zákroku za účelem získaní důkazů; zdravotní rizika; způsob provedení zákroku a jeho bolestivost nebo způsobilost vyvolat u stěžovatele psychické utrpení; rozsah lékařského dohledu nad zákrokem; důsledky pro stěžovatelův zdravotní stav (Jalloh proti Německu, cit. výše, § 76).

V projednávané věci bylo sporné, zda stěžovatel udělil se zákrokem informovaný souhlas. Soud si povšiml, že pro účely zajištění důkazů při podezření ze spáchání

Z

přestupku neexistovala stran provedení katetrizace žádná zavedená vnitrostátní praxe, a to ani ve vtahu k zárukám proti svévoli, ani k formě informovaného souhlasu. Soud dále poznamenal, že vnitrostátní orgány se sice pokusily věc objasnit a odstranit rozpory ve výpovědích stěžovatele a dalších zúčastněných osob, zejména policistů a lékařů, nicméně náležitě nepřihlédly k okolnostem případu. Především se nezabývaly tím, zda stěžovatel v situaci, kdy byl spoután, v moci policistů a patrně pod vlivem návykových látek, mohl výkřikem ‚tak tu katetrizaci proveďte“ udělit informovaný souhlas s provedením invazivního lékařského zákroku v podobě katetrizace močového měchýře. Okolnosti případu totiž nasvědčují tomu, že by stěžovatel musel zákrok podstoupit bez ohledu na svůj případný nesouhlas. Navíc bylo zřejmé, že i kdyby na začátku souhlas s katetrizací udělil, v rané fázi zákroku jej vzal zpět a nic nebránilo tomu, aby lékaři zákrok okamžitě přerušili. Soud tudíž dospěl k dílčímu závěru, že stěžovatel svobodný a informovaný souhlas s provedením katetrizace neudělil.

Soud proto zkoumal, za jakým účelem a jakým způsobem byl zákrok proveden. Konstatoval, že sledoval cíl zajistit důkazy o tom, že stěžovatel spáchal dopravní přestupek. Stran způsobu provedení charakterizoval Soud zákrok jako obzvláště invazivní, neboť i když byl proveden lékařem, stěžovatel byl v jeho průběhu spoután a znehybněn policisty.

Dále zkoumal, do jaké míry bylo provedení zákroku nezbytné. Jelikož byl stěžovateli současně odebrán vzorek krve, z něhož bylo možné spolehlivě zjistit, zda požil alkohol nebo drogy, katetrizace močového měchýře byla dle mínění Soudu nadbytečná. Tento zákrok navíc nebyl v porovnání s krevními testy při testování na požití drog obecně využívaným opatřením.

Následně se Soud zabýval otázkou dopadů zákroku na stěžovatelovo zdraví. Vzhledem k poněkud nejednotné vnitrostátní praxi a mnohým protichůdným názorům učinil závěr o možném negativním dopadu zákroku na stěžovatelovo zdraví. Soud dále konstatoval, že katetrizace provedená proti vůli stěžovatele představovala vážný zásah do jeho fyzické a psychické integrity a nebyla vykonána z terapeutických důvodů.

Jelikož s ohledem na okolnosti případu nebylo provedení katetrizace močového měchýře nezbytné a uve-

dený lékařský zákrok způsobil stěžovateli značné psychické i fyzické utrpení, Soud shledal, že stěžovatel byl podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy.

Spolkové právo

Rozsudek ze dne 16. července 2019 ve věcech č. 12200/08, 35949/11 a 58282/12 – Zhdanov a ostatní proti Rusku

Senát třetí sekce Soudu většinou hlasů rozhodl o nepřijatelnosti jedné ze stížností pro zneužití práva na podání stížnosti dle čl. 35 odst. 3 Úmluvy z důvodu urážlivých výroků stěžovatele na sociálních sítích vůči soudcům Soudu. Dále jednomyslně shledal, že odmítnutí registrace nevládních organizací stěžovatelů představovalo porušení jejich práva na svobodu sdružování dle článku 11 a porušení zákazu diskriminace dle článku 14 Úmluvy, jelikož hlavním důvodem odmítnutí byl záměr podpory práv LGBT osob.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelé, čtyři jednotlivci a tři neziskové organizace, se věnují propagaci a ochraně práv LGBT osob v Rusku.

První ze stěžovatelů provozoval noční gay klub, kterému byla několik dní po neohlášené policejní razii vypovězena nájemní smlouva. Na ochranu práv LGBT osob založil občanské sdružení Rainbow House, které ovšem místní úřady odmítly zaregistrovat z důvodu možného ohrožení bezpečnosti ruské společnosti, ničení jejích morálních hodnot, ohrožení suverenity a územní celistvosti Ruské federace snížením počtu jejího obyvatelstva. Obdobně byla odmítnuta registrace spolků stěžovatelů druhé a třetí stížnosti, kteří se svými sdruženími měli za cíl hájit právo na stejnopohlavní sňatky, respektive rozvoj sportovních aktivit pro LGBT komunitu v Rusku.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU ZNEUŽITÍ PRÁVA PODAT STÍŽNOST JEDNÍM ZE STĚŽOVATELŮ

Ruská vláda namítla, že stěžovatel Alekseyev zneužil právo na podání individuální stížnosti tím, že na svém účtu na sociálních sítích urážel soudce Soudu.

Podle Soudu nestačí, pokud je vyjádření stěžovatele ostřejší, polemické nebo sarkastické; aby bylo považováno za zneužití, musí překročit míru běžné legitimní kritiky. Pokud navíc po upozornění Soudem stěžovatel přestane předmětné výrazy používat, případně se omluví, Soud stížnost pro zneužití práva podat stížnost neodmítne.

Z

V daném případě však byla stěžovatelova tvrzení osobně urážlivá a vyhrožující. Na sociálních sítích například zveřejnil fotografie soudců s popisky jako ‚alkoholik", ‚drogově závislý" nebo ‚korupčník". Soudce ale také označil za ‚evropské parchanty" či ‚blázny". Vyhrožoval jim ‚mučením litry vodky" a prohlásil, že je načase ‚zapálit Evropský soud pro lidská práva". Podle Soudu takové výroky jednoznačně překročily míru běžné, občanské a legitimní kritiky.

Jakkoliv Soud uznal, že se jednalo o reakci na jiný rozsudek (Alekseyev a ostatní proti Rusku, č. 14988/09 a 50 dalších, rozsudek ze dne 27. listopadu 2018), zveřejněním na sociálních sítích se stěžovatel snažil svá obvinění a urážky rozšířit mezi co nejvíce lidí, a poškodit tak pověst Soudu (Duringer a Grunge proti Francii, č. 61164/00 a 18589/02, rozhodnutí ze dne 4. února 2003). Stěžovatel navíc ani po výzvě Soudu urážky nesmazal a připojil naopak nové. Tím dle Soudu prokázal svou neúctu k instituci, u níž žádal ochranu svých práv, a také ztracenou důvěru v Soud. Tento nezodpovědný a lehkomyslný přístup je přitom v rozporu s účelem práva na podání stížnosti a představuje jeho zneužití dle čl. 35 odst. 3 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 11 ÚMLUVY

a) Obecné zásady

Stěžovatelé namítali, že odmítnutí registrace jejich tří nevládních organizací představovalo porušení jejich práva na svobodu sdružování chráněného článkem 11 Úmluvy.

Podle Soudu státy mohou stanovit právní pravidla pro spolky, ale musí tak učinit v souladu se svými povinnostmi vyplývajícími z Úmluvy (Sidiropoulos a ostatní proti Řecku, č. 26695/95, rozsudek ze dne 10. července 1998, § 40). Zásadní roli v kontextu článku 11 má přitom respektování rozmanitosti zastoupených identit a přesvědčení, stejně jako zajištění harmonické interakce různých skupin navzájem. Má-li občanská společnost zdravě fungovat, je přirozené, že se občané sdružují a usilují o společné cíle (Gorzelik a ostatní proti Polsku, č. 44158/98, rozsudek velkého senátu ze dne 17. února 2004, § 92).

Stát může chránit své instituce a občany před spolky, které by je ohrožovaly. Takové výjimky ze svobody

sdružování je ovšem třeba vykládat restriktivně a její omezení přesvědčivě odůvodnit. Každý zásah musí na ‚naléhavou společenskou potřebu", přičemž pojem ‚naléhavý" v sobě nenese takovou výkladovou volnost jako výrazy ‚užitečný" nebo ‚žádoucí" (Gorzelik a ostatní proti Polsku, cit. výše, § 94–95).

b) Použití zásad na projednávanou věc

Neziskové organizace nemohou, podle ruských právních předpisů, existovat bez státní registrace. Veřejná sdružení bez ní sice existovat mohou, ale není jim umožněno vlastnit majetek nebo vykonávat práva spojená výhradně se statutem právnické osoby registrovaného veřejného sdružení, což významně omezuje právo na svobodu sdružování jak stěžovatelských organizací, tak jednotlivých stěžovatelů a členů organizace (Jehovah's Witnesses of Moscow a ostatní proti Rusku, č. 302/02, rozsudek ze dne 10. června 2010, § 101–103).

V případě stěžovatelů úřady odmítly registrace kvůli nesrovnalostem v žádostech a sledovaným cílům, jichž chtěly organizace svou činností dosahovat. Podle Soudu bylo nicméně pro vnitrostátní úřady rozhodující druhé kritérium, jelikož i po opravě formálních vad úřady odmítaly organizace zapsat. Takový postup zasahuje do samotné podstaty svobody sdružování.

1. Zákonnost zásahu

Soud zdůraznil, že není jeho úkolem přezkoumávat výklad vnitrostátní právní úpravy učiněný vnitrostátními orgány, ledaže by postupovaly ve zjevném rozporu s ní či byl jejich výklad svévolný. K tomu v projednávané věci dle Soudu nedošlo.

2. Legitimní cíl zásahu

Soud již dříve shledal, že nelze omezit veřejnou debatu ohledně práv homosexuálů z důvodu ochrany morálky (Bayev a ostatní proti Rusku, č. 67667/09, 44092/12 a 56717/12, rozsudek ze dne 20. června 2017, § 65–71 a 83), a neviděl důvod pro to, aby se od tohoto závěru v projednávané věci odchýlil. Jakkoliv státy stále mohou omezit přístup k manželství párů různých pohlaví (Orlandi a ostatní proti Itálii, č. 26431/12 a 3 další, rozsudek ze dne 14. prosince 2017, § 192), podstatou projednávané věci není, zda by mělo být v Rusku uznáno stejnopohlavní manželství, ale zda lze odmítnout registraci sdružení bojujícího proti diskriminaci na základě sexuální orientace nebo za uznání manželství osob stejného pohlaví z důvodu ochrany morálky. Podle Soudu takové odůvodnění legitimním cílem není.

Obdobně ani ochrana suverenity, bezpečnosti a územní celistvosti země není podle Soudu legitimním ospravedlněním odmítnutí registrace sdružení. Soud připomněl, že pojmy ‚národní bezpečnost" a ‚veřejná bezpečnost" je třeba používat zdrženlivě a vykládat restriktivně (Stoll proti Švýcarsku, č. 69698/01, rozsudek velkého senátu ze dne 10. prosince 2007, § 54). Připomněl, že neexistuje prokázaná souvislost mezi podporou homosexuality a demografickou situací (Bayev a ostatní proti Rusku, cit. výše, § 73). Vnitrostátní soudy ani vláda nadto nevysvětlily, v čem by případný pokles populace národní nebo veřejnou bezpečnost ohrozil.

Za legitimní cíl Soud nepovažoval ani ochranu práv jiných. Zopakoval, že Úmluva nezaručuje právo nebýt konfrontován s názory, které jdou proti vlastnímu přesvědčení (Bayev a ostatní proti Rusku, cit. výše, § 81). Práva menšin by tak navíc byla podmíněna jejich přijetí většinou.

Soud naopak uznal, že sociální nebo náboženská nenávist představuje nebezpečí pro zajištění společenského pořádku a politickou stabilitu demokratických zemí (*mutatis mutandis*, Féret proti Belgii, č. 15615/07, rozsudek ze dne 16. července 2009, § 69 a 73) a může vést k násilí (*mutatis mutandis*, Dilipak proti Turecku, č. 29680/05, rozsudek ze dne 15. září 2015, § 62). Proto lze za legitimní cíl pro odmítnutí registrace spolků označit snahu zabránit šíření nenávisti, tedy předcházet nepokojům.

3. Nezbytnost zásahu v demokratické společnosti

Podle Soudu státy mají pozitivní závazek zajistit účinný výkon práva na svobodné sdružování včetně oblasti vztahů mezi jednotlivci. Orgány veřejné moci musí zajistit, že sdružení či politické strany mohou řádně fungovat i tehdy, kdy prosazováním svých myšlenek či nároků někoho obtěžují nebo urážejí.

Členům musí být zajištěna možnost pořádat shromáždění beze strachu, že budou čelit fyzickému násilí od svých oponentů. Opačný přístup by odrazoval od otevřeného vyjadřování názorů ke kontroverzním společenským tématům. Obzvláště důležité je to v případech, kdy někdo vyjadřuje neoblíbené názory nebo názory vztahující se k menšinám, jelikož je náchylnější k viktimizaci (Bączkowski a ostatní proti Polsku, č. 1543/06, rozsudek ze dne 3. května 2007, § 64). Jakkoliv důsledkem může být vznik společenského napětí,

je úlohou orgánů veřejné moci odstranit příčinu napětí nikoliv omezením plurality názorů, ale zajištěním vzájemné tolerance jednotlivých skupin (*mutatis mutandis*, Ouranio Toxo a ostatní proti Řecku, č. 74989/01, rozsudek ze dne 20. října 2005, § 40).

Ruské orgány tedy dle Soudu měly přijmout přiměřená a vhodná opatření, která by umožnila stěžovatelským organizacím vykonávat svou činnost beze strachu, že jejich členové budou fyzicky napadáni. Měly přitom široký prostor pro uvážení při volbě prostředků, mohly například veřejně komunikovat tolerantní smířlivé postoje nebo upozornit potenciální útočníky na možné potrestání (Identoba a ostatní proti Gruzii, č. 73235/12, rozsudek ze dne 12. května 2015, § 99). Nic ovšem nenasvědčuje tomu, že by ruské orgány jakákoliv taková opatření zvážily. Došlo proto k porušení článku 11 Úmluvy.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 ÚMLUVY

Soud připomněl, že ohledně rozdílů v zacházení na základě sexuální orientace státy požívají jen úzkého prostoru pro uvážení. Rozdílné zacházení na tomto základě se proto musí opírat o zvláště přesvědčivé a závažné důvody (X a ostatní proti Rakousku, č. 19010/07, rozsudek velkého senátu ze dne 19. února 2013, § 99). Rozhodujícím důvodem pro odmítnutí registrace stěžovatelských organizací byl jejich záměr propagovat práva LGBT osob. Není přitom důležité, že vnitrostátní orgány shledaly i další nesrovnalosti v žádostech o registraci. V případech diskriminace, kdy je jeden z důvodů součástí celkového hodnocení, je třeba důvody posuzovat v souhrnu. Nelegitimnost jednoho z nich v takových případech negativně ovlivní celé rozhodnutí (E. B. proti Francii, č. 43546/02, rozsudek velkého senátu ze dne 22. ledna 2008, § 80).

Vzhledem k tomu, že záměr podporovat práva LGBT byl rozhodujícím důvodem pro odmítnutí registrace stěžovatelských organizací, jednalo se o odlišné zacházení na základě sexuální orientace, které nebylo dostatečně ani objektivně odůvodněno. Došlo proto k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 11 Úmluvy.

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudkyně Keller a Elósegui a soudce Serghides ve svém částečně nesouhlasném stanovisku podpořili rozhodnutí ve věci samé, vymezili se však vůči rozhodnutí ohledně zneužití práva na podání stížnosti dle čl. 35 odst. 3 Úmluvy. Podle nich se většina urážlivých komentářů vztahovala k jiné stížnosti stěžovatele Alekseyeva, kterou přitom Soud za nepřijatelnou neoznačil. Varovali před tím, aby se dané rozhodnutí nestalo pozvánkou pro státy ke sledování stěžovatelů v online prostoru a nemělo za následek potlačení svobody projevu v digitálním světě.

Z

Pornografie

Rozsudek ze dne 10. září 2019 ve věci č. 25047/05 – *Pryanishnikov proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že odepřením povolení pořizovat rozmnoženiny erotických filmů dříve schválených k distribuci, k nimž měl stěžovatel autorská práva, přičemž nevydání povolení zcela bránilo v zákonném šíření těchto děl, došlo k porušení stěžovatelovy svobody projevu chráněné článkem 10 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel je nositelem autorských práv k více než 1 500 erotickým filmům, které ruské ministerstvo kultury schválilo pro distribuci divákům nad 18 let věku. Stěžovatel později, v roce 2003, požádal ministerstvo pro sdělovací prostředky o vydání povolení k pořizování rozmnoženin těchto filmů. Požadované povolení mu však bylo odepřeno, v zásadě toliko s poukazem na neupřesněná podezření směřující vůči jeho osobě z výroby a šíření pornografie, na čemž nic nezměnil ani následný soudní přezkum.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatel napadal nevydání povolení k pořizování filmových rozmnoženin.

a) K přijatelnosti

Žalovaná vláda se předně dovolávala zneužití práva podat stížnost, jehož se měl stěžovatel dopustit tím, že nepředložil dokumenty, které by osvědčovaly, že se mu prokuratura omluvila za nezákonné trestní stíhání pro výrobu a šíření pornografie. Soud připomněl, že stěžovatel nesmí bez náležitého vysvětlení zatajit před Soudem informace vztahující se k jádru projednávané věci, současně ale stěžovatelův úmysl uvést Soud tímto v omyl musí být prokázán s dostatečnou jistotou (Gross proti Švýcarsku, č. 67810/10, rozsudek velkého senátu ze dne 30. září 2014, § 28). Podle Soudu povinnost prokuratury omluvit se vyplývala ze zákona a vni-

trostátní soudy na toto trestní stíhání ve svých rozhodnutích neodkazovaly. Proto informace o tomto stíhání, k němuž ostatně došlo až po skutečnostech rozhodných pro posouzení projednávané věci, není natolik podstatná, aby se stěžovatel dopustil zneužití práva.

Vláda také poukazovala na změnu právní úpravy v roce 2008, podle níž již nositelé autorského práva nepotřebují povolení k rozmnožování audiovizuálního materiálu. K tomu, aby stěžovatel přišel o postavení oběti, je třeba, aby vnitrostátní orgány výslovně nebo co do podstaty uznaly namítané porušení a napravily je (např. Amuur proti Francii, č. 19776/92, rozsudek ze dne 25. června 1996, § 36). Vývoj právní úpravy však nepředstavoval uznání porušení stěžovatelových práv podle článku 10 Úmluvy ani ve vnitrostátním řízení nebo v řízení před Soudem, ani ho nelze vykládat jako uznání takového porušení co do podstaty. Navíc k němu došlo až čtyři roky po rozhodných skutečnostech, bez vazby na projednávanou věc. Proto se stěžovatel může i nadále pokládat za oběť porušení Úmluvy ve smyslu článku 34 Úmluvy.

b) K odůvodněnosti

1. *Obecné zásady*

Soud stran obecných zásad odkázal na věc Medžlis Islamske Zajednice Brčko a ostatní proti Bosně a Hercegovině (č. 17224/11, rozsudek velkého senátu ze dne 27. června 2017, § 75). Podotkl, že svoboda projevu zahrnuje svobodu uměleckého vyjadřování, a to zejména v rámci svobody přijímat a sdílet informace a myšlenky, která umělcům poskytuje příležitost zapojit se do veřejné výměny kulturních, politických a sociálních informací a myšlenek všeho druhu. Ti, kdo tvoří, vykonávají, rozšiřují nebo vystavují umělecká díla, přispívají k výměně myšlenek a názorů, která je zásadní v demokratické společnosti.

Každý, kdo vykonává svoji svobodu projevu, přebírá na sebe ‚povinnosti a odpovědnost', jejichž rozsah závisí na jeho postavení a použitých prostředcích (Vereiningung Bildender Künstler proti Rakousku, č. 68354/01, rozsudek ze dne 25. ledna 2007, § 26). Státy jsou navíc oprávněny prostřednictvím povolení regulovat organizaci rozhlasových, televizních nebo filmových společností na svém území. Vydání povolení může být vázáno na různé podmínky, jež mohou vést k zásahům, jejichž cíle mohou být legitimní podle čl. 10 odst. 1 věty třetí Úmluvy, i když nemusejí odpovídat některému z cílů uvedených v odstavci 2. Přesto musí být slučitelnost takových zásahů posouzena podle požadavků odstavce 2 (viz, *mutatis mutandis,* Meltex Ltd a Movsesyan proti Arménii, č. 32283/04, rozsudek ze dne 17. června 2008, § 76).

Konečně, ve smluvních státech není možné nalézt jednotné evropské pojetí ochrany morálky, které se velmi liší v čase a v místě. Státní orgány jsou proto v zásadě v lepším postavení než mezinárodní soud k tomu, aby k požadavkům morálky zaujaly názor (Müller a ostatní proti Švýcarsku, č. 10737/84, rozsudek ze dne 24. května 1988, § 49).

Z

2. *Uplatnění těchto zásad na projednávanou věc*

S ohledem na zásadu, že Úmluva je určena k ochraně práv praktických a účinných, a nikoli teoretických a iluzorních (Dvorski proti Chorvatsku, č. 25703/11, rozsudek velkého senátu ze dne 20. října 2015, § 82), nebylo ani předmětem sporu, že odepření povolení pořizovat filmové rozmnoženiny, bez něhož stěžovatel ve skutečnosti filmy, jež již byly schváleny pro účely distribuce, distribuovat do kin, videopůjčoven, vysílat či prodávat nemohl, představovalo zásah do jeho práva na svobodu projevu (viz, *mutatis mutandis*, Meltex Ltd a Movsesyan proti Arménii, rozsudek cit. výše, § 74). Tento zásah byl ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy ‚stanoven zákonem' a směřoval k ochraně morálky (Müller a ostatní proti Švýcarsku, rozsudek cit. výše, § 30) a práv druhých, zejména dětí.

Zbývalo posoudit, zda byl tento zásah ‚nezbytný v demokratické společnosti', a to zejména s ohledem na důvody uváděné vnitrostátními soudy (Sapan proti Turecku, č. 44102/04, rozsudek ze dne 8. června 2010, § 37). Ty v projednávané věci poukázaly pouze na to, že by stěžovatel mohl vyrábět nebo šířit pornografii. Svá podezření bez dalších podrobností a důkazů opřel soud prvního stupně o probíhající vyšetřování, v němž byl stěžovatel slyšen jako svědek, odvolací soud o neupřesněné nabídky prodeje pornografických materiálů nalezené na internetu a dovolací soud o zapojení stěžovatele do vyšetřování nezákonné výroby pornografie. Z rozsudků však nevyplývá, že soudy přezkoumaly nějaké konkrétní důkazy.

Vláda navíc namítala, že stěžovateli byl prokázán úmysl šířit pornografický film, aniž k tomu ale poskytla konkrétní údaje, jež nelze najít ani v rozsudcích vnitrostátních soudů. Tyto rozsudky tedy vycházely z domněnek spíše než z odůvodněných skutkových zjištění. Soudy tudíž neposkytly relevantní a dostatečné důvody pro zjištění, že stěžovatel vyráběl nebo šířil pornografii. Ačkoli zmínily potřebu chránit nezletilé před pornografií,

z jejich rozsudků nevyplývá, že by stěžovatel někdy byl podezřelý z šíření pornografie mezi dětmi. V Rusku byl ostatně v rozhodné době zákaz šířit pornografii obecný, přičemž Soud již rozhodl, že i dočasný zákaz šíření pornografického materiálu obecně, vůči jakémukoli publiku, není odůvodněný a že vnitrostátní orgány mají uplatnit méně omezující opatření (Kaos GL proti Turecku, č. 4982/07, rozsudek ze dne 22. listopadu 2016, § 61).

Podle Soudu konečně chybí známky toho, že se vnitrostátní soudy zabývaly dopadem, který odepření povolení pořizovat rozmnoženiny mohlo mít na stěžovatelovu možnost šířit jakékoli své filmy, včetně těch, k nimž jinak měl potřebné povolení k distribuci, které potvrzovalo, že nejsou pornografické, a na jeho svobodu projevu vůbec. Neuznaly tudíž existenci střetu mezi svobodou projevu a potřebou chránit veřejnou morálku a práva jiných a neprovedly mezi nimi vyvažování.

Za této situace učinil Soud závěr, že takto dalekosáhlé omezení stěžovatelovy svobody projevu, jež ho připravilo o možnost šířit jakékoli nahrávky vůči jakémukoli publiku, nemůže být považováno za odůvodněné. Došlo proto k porušení článku 10 Úmluvy.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Velmi rozsáhlé souhlasné stanovisko připojil soudce Pinto de Albuquerque, podle něhož se Soud nezabýval otázkou rozporných mezinárodních závazků žalovaného státu v oblasti potírání pornografie, otázkou povinnosti států chránit před pornografií děti ani nepostupoval příliš zásadově na poli předcházení a potírání násilí na ženách. Upozornil současně na to, že v těchto oblastech existuje řada sporných otázek a že stávající judikatura Soudu nemusí být v souladu s dalšími mezinárodními závazky států.

Soudce Dedov ve svém souhlasném stanovisku mimo jiné tvrdil, že povolení pořizovat rozmnoženiny mělo být považováno za záležitost ochrany majetku podle článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě, a nikoli svobody projevu podle článku 10 Úmluvy, a proto měla být stížnost prohlášena za neslučitelnou s tímto ustanovením.

Církve

Rozsudek ze dne 3. září 2019 ve věci č. 21477/10 – *Religious Community of Jehovah´s Witnesses of Kryvyi Rih´s Ternivsky District proti Ukrajině*

Senát čtvrté sekce Soudu rozhodl šesti hlasy proti jednomu, že nevyhovění návrhu stěžovatelky na pronájem a využití obecního pozemku za účelem výstavby nové budovy sloužící k náboženským účelům bylo svévolné, nikoli v souladu se zákonem, a tudíž v rozporu s článkem 9 Úmluvy zaručujícím svobodu náboženského vyznání. Soud dále jednomyslně konstatoval, že došlo k porušení článku 1 Protokolu č. 1 z důvodu nezákonného zásahu do práva stěžovatelky na ochranu jejího majetku, který se nacházel na obecním pozemku.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelka je náboženskou společností. V roce 2004 zakoupila od soukromých osob dům ve městě Kryvyj Rih, ve kterém již měla tři místa sloužící k náboženským účelům, avšak na místech vzdálených více než 30 km od zakoupené nemovitosti. Tu také začala fakticky využívat k náboženským setkáním se záměrem postavit na tomto místě novou budovu. Dům se nacházel v rodinné zástavbě, pozemek pod domem byl ve vlastnictví města. Stěžovatelka proto požádala město o dlouhodobý pronájem pozemku a umožnění výstavby nové prostornější a technicky odpovídající budovy, načež v roce 2005 obdržela předběžný souhlas městské rady. Následně byla stěžovatelka informována o nesouhlasu nových vlastníků dvou sousedících domů s umístěním domu k náboženským setkáním a městská rada konečný souhlas nevydala.

V roce 2007 soud na základě žaloby stěžovatelky konstatoval, že stěžovatelka splnila všechny požadavky, aby bylo vyhověno jejímu návrhu, přičemž nesouhlas jednotlivých občanů s náboženskou činností stěžovatelky není relevantním důvodem ospravedlňujícím nečinnost městské rady při přijetí konečného rozhodnutí. Jelikož ani poté nepřijala městská rada rozhodnutí, stěžovatelka se v roce 2008 znovu obrátila na soud s tím, aby jí přímo přiznal právo nájmu pozemku a přikázal městské radě uzavřít s ní nájemní smlouvu. Soudy však zejména shledaly, že rozhodovat o pronájmu a využití pozemku náleží pouze městské radě a navzdory nezákonnosti vzniklé nečinností městské rady konstatované v předchozím rozsudku soudy nemohou toto rozhodnutí nahradit svým vlastním, neboť by jednaly v rozporu s výlučnou pravomocí svěřenou městské radě jako vlastníkovi pozemku.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 9 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že nevyhovění jejímu návrhu městskou radou bylo v rozporu s článkem 9 Úmluvy, neboť městská rada svévolně nepostupovala dle vnitrostátní právní úpravy a jediným důvodem její nečinnosti byly stížnosti náboženský netolerantních sousedů.

Soud nejprve připomněl, že Úmluva nezaručuje právo na poskytnutí místa sloužícího k náboženským účelům (Griechische Kirchengemeinde München a Bayern E. V. proti Německu, č. 52336/99, rozhodnutí ze dne 18. září 2007). Případné překážky omezující jeho zřízení však mohou představovat zásah do práva zaručeného článkem 9 Úmluvy (Association for Solidarity with Jehovah's Witnesses a ostatní proti Turecku, č. 36915/10 a 8606/13, rozsudek ze dne 24. května 2016, § 90–91). Soud dále zdůraznil důležitost takového místa pro členy náboženského společenství a význam možnosti využívat jej k účasti na životě náboženského společenství a potažmo projevovat náboženské vyznání nebo přesvědčení (İzzettin Doğan a ostatní proti Turecku, č. 62649/10, rozsudek velkého senátu ze dne 26. dubna 2016, § 111). Zároveň však vnitrostátní orgány v rámci územního plánování požívají široký prostor pro uvážení (Association for Solidarity with Jehovah´´s Witnesses a ostatní proti Turecku, cit. výše, § 103).

V projednávané věci Soud poznamenal, že stěžovatelka řadu let užívala dům v jejím vlastnictví jako místo sloužící k náboženským účelům. Žádost o pronájem pozemku a povolení k výstavbě nové budovy byla podána z důvodu nedostatečných prostor, jelikož rozloha domu 50 m^2 a nevyhovující zařízení (např. vodovod, kanalizace, osvětlení a další) nesplňovaly nároky na místo náboženského setkávání, které by pojmulo více než 240 členů náboženské společnosti. Vnitrostátní orgány navíc řadu let fakticky tolerovaly užívání pozemku pro účely sledované stěžovatelkou. Nepřijetím rozhodnutí, kterým by bylo toto užívání oficiálně uznáno, tak stěžovatelku uvrhlo do právní nejistoty.

Soud se neztotožnil s tím, že nemožnost stěžovatelky postavit si na pozemku novou budovu k náboženským účelům byla pouhým důsledkem uplatnění obecné neutrální právní úpravy týkající se územního plánování. Vnitrostátní orgány totiž v tomto ohledu nikdy neuvedly žádný relevantní důvod, který by ospravedlňoval zamítnutí návrhu stěžovatelky. Pouze vágně byl v tomto ohledu zmíněn nesouhlas sousedů, což ovšem ani vnitrostátní soud nepovažoval za podstatné; naopak uvedl, že stěžovatelka vyhověla všem požadavkům právní úpravy. Soud proto s přihlédnutím k praktickým obtížím spojeným s užíváním současné budovy k náboženským účelům a k právní nejistotě, do které se stěžovatelka dostala z důvodu neumožnění výstavby nové

Z

budovy a nájmu pozemku, konstatoval, že posuzovaná věc spadá do rozsahu článku 9 Úmluvy. Soud dále zohlednil, že samy vnitrostátní soudy považovaly jednání městské rady za protiprávní. Přesto městská rada soudní rozhodnutí nerespektovala a rozhodnutí o návrhu stěžovatelky nepřijala, aniž pro to uvedla nějaké relevantní důvody.

Soud dospěl k závěru, že postup městské rady byl svévolný, tj. nejednalo se o postup v souladu se zákonem, jak požaduje Úmluva. Vzhledem k přijatému závěru nebylo nutné zkoumat, zda byly splněny požadavky čl. 9 odst. 2 Úmluvy (Moroz proti Ukrajině, č. 5187/07, rozsudek ze dne 2. března 2017, § 108), nebo zaujmout konečný postoj, zda věc posuzovat ve světle pozitivních či negativních závazků státu. Soud proto konstatoval porušení článku 9 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 1 PROTOKOLU Č. 1

Stěžovatelka dále na poli článku 1 Protokolu č. 1 namítala, že splněním všech podmínek dle právní úpravy jí vzniklo legitimní očekávání, že rozhodnutí o jejím návrhu bude v souladu s právní úpravou skutečně přijato. Přesto museli její členové k náboženským účelům nadále užívat nevyhovující prostory, aniž však měla stěžovatelka v důsledku nepřijetí konečného rozhodnutí jistotu, že jí užívání domu v jejím vlastnictví nebude kdykoli v budoucnu znemožněno.

Soud zopakoval, že stěžovatelka je vlastníkem domu stojícího na obecním pozemku a nepřetržitě řadu let fakticky využívaného k náboženským účelům. Současně vnitrostátní soudy uznaly, že stěžovatelka splnila podmínky, aby bylo vyhověno jejímu návrhu na pronájem pozemku a umožnění výstavby nové budovy. Za daných okolností tak dle Soudu došlo k zásahu do práva stěžovatelky na pokojné užívání majetku ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1 (Hellborg proti Švédsku, č. 47473/99, rozsudek ze dne 28. února 2006, § 45).

Ačkoli státy požívají širokého prostoru pro uvážení při územním plánování, článek 1 Protokolu č. 1 vyžaduje, aby zásah orgánů veřejné moci do práva na pokojné užívání majetku byl v souladu se zákonem; druhá

věta prvního odstavce tohoto článku dovoluje zbavení majetku pouze ‚za podmínek, které stanoví zákon" a druhý odstavec přiznává státům právo upravit užívání majetku tím, že budou ‚přijímat zákony".

Vzhledem k tomu, že samy vnitrostátní soudy považovaly nepřijetí rozhodnutí ze strany městské rady ve prospěch stěžovatelky za nezákonné, přičemž od té doby nedošlo k žádné změně relevantních okolností, Soud shledal, že zásah do práva stěžovatelky nebyl v souladu se zákonem. Konstatoval tudíž porušení článku 1 Protokolu č. 1.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudkyně Yudkivska a soudce Pinto De Albuquerque v souhlasném stanovisku uvedli, že Soud měl danou věc na poli článku 9 Úmluvy posuzovat ve světle pozitivních závazků a vymezit při této příležitosti závazky, které vyplývají z Úmluvy, aby vnitrostátní orgány mohly s těmito postupovat v souladu.

Soudce Vehabović ve svém částečně nesouhlasném stanovisku namítal, že věc měla být posuzována pouze ve vztahu k článku 1 Protokolu č. 1 Úmluvy vzhledem k tomu, že stěžovatelka měla ve městě další tři místa sloužící k náboženským účelům a její svoboda na poli článku 9 Úmluvy nebyla nijak omezována ani ve vztahu k předmětnému místu, které již k náboženským účelům sloužilo.

Z

Nové stížnosti a oznámení proti České republice

V posledním čtvrtletí roku 2019 Soud vládě České republiky oznámil jednu stížnost. Dále si vyžádal aktuální informace k jiné stížnosti, v níž stěžovatelka Soud požádala o vydání předběžného opatření. V druhé zmíněné věci vláda obdržela také oznámení podané k Výboru OSN pro odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW). Konečně, vládě byla zaslána k vyjádření i jedna kolektivní stížnost podaná k Evropskému výboru pro sociální práva.

Asistovaná reprodukce

Pejřilová (ESLP, č. 14889/19) – nemožnost pokračovat v umělém oplodnění po úmrtí manžela

Stěžovatelka a její manžel se domluvili se soukromou společností na provedení umělého oplodnění, k čemuž udělili opakovaně, naposledy v prosinci 2014, svůj informovaný souhlas. V červnu 2015 manžel stěžovatelky zemřel. Stěžovatelka se posléze žalobou domáhala toho, aby centrum asistované reprodukce pokračovalo v léčbě. V rámci řízení se strany dohodly na dokončení procesu umělého oplodnění. Příslušný soud však odmítl smír schválit, neboť měl za to, že svým obsahem odporuje hmotnému právu, konkrétně § 6 zákona o specifických zdravotních službách, podle něhož nesmí být žádost neplodného páru starší než 6 měsíců. Tato lhůta však v mezidobí uplynula. Soudy vyšších stupňů, včetně Ústavního soudu, v tomto postupu porušení práv stěžovatelky neshledaly. Jako důvod uvedly zejména široký prostor pro uvážení, kterého státy v této oblasti při neexistenci shody na evropské úrovni požívají a z něhož platná právní úprava nevybočuje.

Stěžovatelka v řízení před Soudem namítá, že rozhodnutími vnitrostátních soudů došlo k zásahu do jejího práva na respektování soukromého života dle článku 8 Úmluvy.

Stručné shrnutí podstaty stížnosti (v režimu IMSI) a otázky, které Soud vládě položil, jsou k dispozici zde.

Z

Cizinecké právo

S. I. (ESLP, č. 61403/19) – zajištění duševně nemocné osoby s poruchou příjmu potravy v zařízení pro zajištění cizinců

Na sklonku listopadu vláda obdržela výzvu, aby Soudu dodala informace, na jejichž základě by mohl posoudit důvodnost žádosti stěžovatelky držené v zařízení pro zajištění cizinců o vydání předběžného opatření. Stěžovatelka tvrdila, že se její zdravotní stav prudce zhoršuje, je-li vystavena vnějším stresovým vlivům, k nimž patří i její pokračující zbavení svobody. Stěžovatelka namítala, že se v důsledku stavu silné podvýživy a zhoršujícího se duševního zdraví, který dokládala lékařskými zprávami, nachází v bezprostředním ohrožení života nebo závažné a nevratné újmy na zdraví v rozporu s články 2 a 3 Úmluvy.

Po předložení informací o zdravotním stavu, poskytované léčbě a agresivním chování stěžovatelky vůči personálu zařízení a jeho vybavení Soud žádost o vydání předběžného opatření dne 6. prosince 2019 zamítl. Krátce poté došlo k realizaci vykonatelného rozhodnutí cizinecké policie o vyhoštění stěžovatelky. Zda stěžovatelka bude chtít pokračovat v projednání stížnosti, není zatím zřejmé; v mezidobí však zahájila řízení u CEDAW (viz dále).

S. I. (K. S.) (CEDAW, č. 152/2019) – diskriminace z důvodu pohlaví v přístupu ke zdravotní péči a vyhoštění oběti nucené prostituce

Po odmítnutí žádosti o vydání předběžného opatření Soudem vláda obdržela oznámení stěžovatelky podané k CEDAW na základě Opčního protokolu k Úmluvě OSN o odstranění všech forem diskriminace žen. Vláda byla současně vyrozuměna, že návrhu na vydání předběžného opatření nebylo vyhověno. Oznámení se vztahuje k týmž skutkovým okolnostem. Oznamovatelka má v prvé řadě za to, že byla v rozporu s články 2 a 12 uvedené úmluvy diskriminována na základě pohlaví v přístupu ke zdravotní péči, jelikož její zhoršující se zdravotní stav nebyl brán vážně, a to právě s ohledem

na pohlavím danou povahu její nemoci. Ta přitom vyžadovala, aby byla neprodleně přemístěna do jiného vhodného zařízení nebo propuštěna. Další pochybení spatřuje v postupu orgánů, které rozhodovaly o jejím vyhoštění do Japonska a které se údajně s náležitou péčí nezabývaly její námitkou, že v tomto státě byla nucena k prostituci a že jí hrozí pomsta za to, že se jí podařilo ze spárů tamní mafie nakonec uniknout. Tím, že příslušné orgány nepřihlédly k jejímu zranitelnému postavení coby oběti obchodování s lidmi, mělo dojít k porušení článku 6 úmluvy, podle něhož jsou státy povinny přijmout veškerá opatření k potlačení všech forem obchodování se ženami včetně jejich vykořisťování v podobě nucené prostituce.

Zdravotnictví

Validity Foundation (EVSP, č. 188/2019) – používání síťových lůžek v psychiatrických nemocnicích

Stěžovatelka, mezinárodní nevládní organizace zabývající se právy osob s duševním postižením, namítá, že používání síťových lůžek v psychiatrických léčebnách a psychiatrických odděleních nemocnic představuje porušení práva na zdraví chráněného článkem 11 Evropské sociální charty a práva starých osob na sociální ochranu zakotveného v článku 4 Dodatkového protokolu k Chartě z roku 1988. Stěžovatelka poukazuje na skutečnost, že v květnu 2019 bylo v českých psychiatrických nemocnicích používáno nejméně 43 síťových lůžek. Dle stěžovatelky je používání tohoto omezovacího prostředku v rozporu s lidskou důstojností.

Velký senát Soudu

V posledním čtvrtletí roku 2019 vydal velký senát tři rozsudky – López Ribalda a ostatní proti Španělsku, Ilias a Ahmed proti Maďarsku a Z. A. a ostatní proti Rusku. O všech třech se dočtete v závěrečném slovu v tomto Zpravodaji.
Ve sledovaném období mezi kauzy, jimiž se bude zabývat velký senát Soudu, přibyly následující problematiky:

Povinné očkování

Vavřička proti České republice (č. 47621/13) a pět dalších stížností

Věci byly velkému senátu postoupeny senátem první sekce Soudu v prosinci 2019. Všechny stížnosti se týkají institutu povinného očkování v České republice upraveného příslušnými právními předpisy. Stěžovatelé poukazují zejména to, že: konkrétní rozsah a způsob realizace povinného očkování je v České republice stanoven toliko vyhláškou, a nikoli zákonem; stávající rozsah povinného očkování je příliš široký a nelze ho považovat za nezbytný v demokratické společnosti za účelem dosažení sledovaného cíle, jímž je především ochrana zdraví; neexistuje právní úprava odpovědnosti státu za škodu způsobenou jednotlivci v důsledku povinného očkování.

Stěžovatelé namítají porušení práva na respektování soukromého a rodinného života podle článku 8 Úmluvy, svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání podle článku 9 Úmluvy, jakož i práva na vzdělání podle článku 2 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

Judikatura Soudu se povinným očkováním v rozsahu, který projednávané stížnosti nastolují, dosud nezabývala. Veřejné jednání bylo nařízeno na 30. dubna 2020.

Tiskovou zprávu Soudu k předání věcí velkému senátu je možné najít zde.

Z

Cizinecké právo

M. A. proti Dánsku (č. 6697/18)

Věc byla velkému senátu předána senátem v listopadu 2019. Stížnost se týká žádosti syrského občana o sloučení rodiny. Stěžovatel v roce 2015 v Dánsku požádal o azyl. Byla mu nicméně udělena toliko dočasná ochrana na dobu jednoho roku. Následně požádal o sloučení rodiny, konkrétně se svojí ženou, s níž uzavřel manželství v roce 1990. Dánské orgány jeho žádosti nevyhověly s tím, že stěžovatel nesplnil podmínku povolení k pobytu v přechozích třech letech a neexistují žádné zvláštní okolnosti, které by vyhovění jeho žádosti odůvodnily. V řízení před Soudem stěžovatel namítá porušení práva na respektování rodinného života (článek 8 Úmluvy). Namítá též porušení zákazu diskriminace (článek 14 Úmluvy), jelikož osoby, jimž byl udělen azyl, mohou žádat o sloučení rodiny již po jednom roce legálního pobytu v zemi.

Tiskovou zprávu Soudu k předání věci velkému senátu je možné najít zde.

Domácí násilí

Kurt proti Rakousku (č. 62903/15)

Věc byla velkému senátu Soudu postoupena v listopadu 2019 na žádost stěžovatelky. Senát páté sekce Soudu rozsudkem ze dne 4. července 2019 jednomyslně rozhodl, že nedošlo k porušení článku 2 Úmluvy zakotvujícího právo na život. Podle senátu totiž za okolností projednávané věci nelze vnitrostátním orgánům vytýkat, že vůči manželovi stěžovatelky, který ji opakovaně bil a násilí používal i vůči jejich dětem, nepřijaly i jiná opatření, než byl zákaz zdržovat se v obydlí rodiny.

Manžel stěžovatelky se nicméně po několika dnech vydal do školy, kterou navštěvovaly jejich děti, a jedno z nich v suterénu budovy zastřelil.

Rozsudek senátu je k dispozici zde.

Stíhání bývalé hlavy státu pro ústavní převrat

Žádost arménského ústavního soudu o posudek Soudu (č. P16-2019-001)

V říjnu 2019 kolegium pěti soudců přijalo k projednání žádost arménského ústavního soudu ze září 2019 o vydání posudku podle Protokolu č. 16. Jedná se o historicky druhou žádost o posudek, kterou Soud obdržel; o prvním posudku jsme referovali v minulém čísle Zpravodaje. Žádost arménského ústavního soudu se týká výkladu článku 7 Úmluvy (uložení trestu jen na základě zákona) v kontextu trestního řízení proti bývalému předsedovi vlády a prezidentovi Arménie, Robertu Kočarjanovi, který je stíhán pro trestný čin ústavního převratu. Soudu byly položeny následující otázky:

‚(1) Vyžaduje pojem zákona ve smyslu článku 7 Úmluvy splnění stejných kvalitativních požadavků (jistota, přístupnost, předvídatelnost a stabilita) jako pojem zákona ve smyslu článků 8 až 11 Úmluvy?

(2) Pokud nikoly, jaké jsou standardy jeho vymezení?

(3) Splňuje zákon, který vymezuje trestný čin a odkazuje přitom na ustanovení právního předpisu vyšší právní síly a vyšší míry obecnosti, požadavky jistoty, přístupnosti, předvídatelnosti a stability?

(4) Jaké jsou ve světle zákazu zpětné účinnosti trestního zákona standardy pro srovnání trestního zákona účinného v době spáchání skutku a novelizovaného zákona, aby bylo možné určit jejich kontextuální a základní podobnosti či rozdíly?“

Tisková zpráva k přijetí žádosti o posudek k projednání je k dispozici zde. Tisková zpráva obsahuje i odkaz na text žádosti o posudek.

Informace o ostatních stížnostech, jimiž se aktuálně velký senát Soudu zabývá, a které se před tuto rozhodovací formaci dostaly již dříve, najdete v předchozích číslech Zpravodaje. Přehled všech aktuálně velkým senátem projednávaných případů naleznete zde.

Výkon rozsudků Soudu

Za poslední čtvrtletí roku 2019 je namístě zmínit následující dvě skutečnosti:

Nedobrovolný pobyt v zařízení sociálních služeb

Červenka proti České republice

V rozsudku ze dne 13. října 2016 Soud mj. konstatoval, že umístěním stěžovatele do zařízení sociálních služeb toliko na základě souhlasu opatrovníka, aniž by stěžovatel disponoval procesní zárukou ve formě soudního přezkumu svého umístění, došlo k porušení čl. 5 odst. 1 a 4 Úmluvy. Rozsudek je k dispozici zde, jeho anotace zde.

V rovině obecných opatření s cílem předejít opakování Soudem zjištěného porušení Úmluvy byly učiněny tři kroky. *V prvé řadě* byla ještě před vydáním rozsudku přijata novela zákona o sociálních službách a zákona o zvláštních řízeních soudních, která zejména definovala podmínky, za nichž opatrovník může za opatrovaného uzavřít smlouvu o poskytování pobytové sociální služby, stanovila povinnost poskytovatele sociálních služeb oznámit soudu skutečnost, že jeho klient, který není schopen smlouvu vypovědět, projevil vážně míněný nesouhlas s poskytováním pobytové sociální služby, a zakotvila podrobná procesní pravidla pro řízení o vyslovení nepřípustnosti držení v zařízení sociálních služeb (zákon č. 189/2016 Sb.). *V druhé řadě,* k zajištění účinnosti nově přijaté právní úpravy Nejvyšší státní zastupitelství vydalo v listopadu 2016 metodiku k uplatňování nové netrestní agendy. *Konečně,* k usměrnění praxe vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí v lednu 2019 Doporučený postup pro poskytovatele sociálních služeb, pracovníky obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a veřejné opatrovníky k detencím v zařízení sociálních služeb, který je dostupný zde.

Výbor ministrů Rady Evropy po zhodnocení dostatečnosti těchto opatření vydal dne 23. října 2019 závěrečnou rezoluci, jíž dohled nad výkonem rozsudku ukončil.

Z

Regulace nájemného

Kuklík a ostatní proti České republice

V rozsudku ze dne 4. října 2018 Soud dospěl k závěru, že regulací nájemného bez právního základu v letech 2002 až 2006 došlo k porušení práva stěžovatelů na ochranu majetku ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1. Rozsudek je k dispozici zde, jeho anotace zde.

Co se týká obecných opatření k nápravě Soudem shledaného porušení, lze uvést, že absence právního základu regulace nájemného byla vyřešena nabytím účinnosti zákona č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu. V otázce výše náhrady škody způsobené regulací nájemného se judikatura vnitrostátních soudů ustálila (viz např. nález sp. zn. III. ÚS 2549/17) a zohlednila příslušnou judikaturu Soudu (viz Čapský a Jeschkeová proti České republice a Heldenburgovi proti České republice, rozsudky o spravedlivém zadostiučinění ze dne 9. února 2017).

Výbor ministrů Rady Evropy po zhodnocení dostatečnosti těchto opatření vydal dne 16. října 2019 závěrečnou rezoluci, jíž dohled nad výkonem rozsudku ukončil.

Užitečné odkazy

HUDOC – databáze judikatury ESLP
http://hudoc.echr.coe.int/

Evropský soud pro lidská práva
http://www.echr.coe.int/

Česká databáze vybraných rozsudků a rozhodnutí ESLP
http://eslp.justice.cz/

Přehled všech vydání Zpravodaje KVZ
http://www.justice.cz/

Veřejný ochránce práv
http://www.ochrance.cz/

Nejvyšší soud České republiky
http://www.nsoud.cz/

Ústavní soud České republiky
http://www.usoud.cz/

Databáze rozhodnutí smluvních orgánů OSN
http://www.ohchr.org/en/

Rada Evropy
http://www.coe.int/

Nejvyšší správní soud
http://www.nssoud.cz/

Databáze judikatury web: eslp.justice.cz

Kontakt:
Kancelář vládního zmocněnce
pro zastupování ČR před ESLP
Ministerstvo spravedlnosti
Vyšehradská 16, 128 10 Praha 2
kvz@msp.justice.cz, www.justice.cz

Úvodní fotografie: © Paulgrecaud | Dreamstime.com
Fotografie u Slova úvodem © Monika Hanych
Fotografie u Slova závěrem © Vít Alexander Schorm

Zpravodaj KVZ: vydává Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva, Ministerstvo spravedlnosti.
Autoři anotací (v abecedním pořadí): Monika Hanych (KVZ), Eliška Hronová (KVZ), Vladimír Janoušek Pysk (KVZ), Miroslav Kaštyl (KVZ), Petr Konůpka (KVZ), Eva Kostolanská (NSS), Ladislav Kováč (NS), Petra Lehotská (ÚS), Jana Martinková (KVZ), Eva Petrová (KVZ), Kateřina Radová (KVZ), Vít A. Schorm (KVZ), Monika Šamová (KVZ) a Martin Šaroch (KVOP).
Obsah Zpravodaje: Petr Konůpka.

Závěrem

Ve vztahu k **České republice** Soud v posledním čtvrtletí roku 2019 ulehl k zimnímu spánku a nezveřejnil žádné rozhodnutí. Ve vztahu k **jiným státům** se však žádný spánek nekonal a Soud naopak vydal nadprůměrné množství významných a zajímavých rozsudků.

V oblasti **migrace** byla rozhodovací činnost Soudu patrně nejhojnější. V prvé řadě velký senát Soudu vydal dva rozsudky, v nichž rozvinul stávající judikaturu řešící otázku, jaké zadržení v tranzitním prostoru hranice mezi státy je nutné považovat za zbavení svobody, a vztahuje se na ně tudíž článek 5 Úmluvy. Ve věci Ilias a Ahmed proti Maďarsku (č. 47287/15, rozsudek velkého senátu ze dne 21. listopadu 2019) dospěl k opačnému závěru než předtím sedmičlenný senát Soudu, totiž že žadatelé o azyl zadržení na 23 dní v tranzitním prostoru pozemní hranice mezi Srbskem a Maďarskem zbaveni svobody nebyli. Ve věci Z. A. a ostatní proti Rusku (č. 6144/11, rozsudek velkého senátu ze dne 21. listopadu 2019) týkající se několikaměsíčního pobytu žadatelů o azyl v tranzitním prostoru mezinárodního letiště v Moskvě naopak porušení článku 5 Úmluvy Soud shledal. První zmíněný rozsudek je významný i z toho důvodu, že v něm Soud nově vymezil povinnosti státu v situacích, kdy při vyhoštění použije institut tzv. ‚třetí bezpečné země'.

Za velmi důležitou lze považovat věc Savran proti Dánsku (č. 57467/15, rozsudek ze dne 1. října 2019). Pakliže rozsudek nabude právní moci, a nebude tedy vyhověno žádosti dánské vlády o postoupení věci velkému senátu, posune úroveň ochrany, kterou článek 3 Úmluvy poskytuje v případě vyhoštění osobám trpícím závažným onemocněním, kterou Soud v nedávné době nově definoval ve věci Paposhvili proti Belgii (č. 41738/10, rozsudek velkého senátu ze dne 13. prosince 2016).

V oblasti zajištění v kontextu migrace je významná především věc G. B. a ostatní proti Turecku (č. 4633/15, rozsudek ze dne 17. října 2019), v níž Soud shledal porušení článků 3, 5 a 13 Úmluvy v souvislosti se zajištěním matky se třemi dětmi po dobu čtyř měsíců za účelem realizace vyhoštění. Soud v rozsudku konstatoval, že v mezinárodním právu dnes existuje široká shoda proti zajištění dětí za účelem vyhoštění, jelikož zbavení svobody není v nejlepším zájmu dítěte. Nedovodil z ní nicméně, že by i článek 5 Úmluvy za žádných okolností nepřipouštěl zbavení svobody dětí v kontextu migrace, zdůraznil však, že v těchto situacích musí být soudní přezkum obzvláště rychlý a důkladný.

Zařízení pro zajištění cizinců se týkal i případ Szurovecz proti Maďarsku (č. 15428/16, rozsudek ze dne 8. října 2019), v němž Soud shledal, že odepřením přístupu novináře do zařízení pro zajištění žadatelů o azyl, o němž stěžovatel zamýšlel napsat reportáž, došlo k porušení článku 10 Úmluvy zakotvujícího svobodu projevu.

Po rozsudku velkého senátu ve věci Strand Lobben a ostatní proti Norsku (č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019), jehož anotaci najdete v tomto čísle Zpravodaje, Soud vydal další tři rozsudky, v nichž v postupu norských opatrovnických soudů a **Barnevernetu** shledal porušení článku 8 Úmluvy. Nejdůležitější je patrně věc K. O. a V. M. proti Norsku (č. 64808/16, rozsudek ze dne 19. listopadu 2019), ve které Soud kritizoval zejména nepřiměřeně malý rozsah povoleného

styku biologické matky s dítětem a skutečnost, že postup příslušných orgánů nesměřoval ke znovusjednocení rodiny, ale vycházel naopak z předpokladu, že pěstounská péče bude dlouhodobá. Pro úplnost dodejme odkaz na další dvě zmíněné kauzy: A. S. proti Norsku (č. 60371/15, rozsudek ze dne 17. prosince 2019) a Abdi Ibrahim proti Norsku (č. 15379/16, rozsudek ze dne 17. prosince 2019).

Ve sledovaném období se Soud zabýval i oblastí **pracovního práva.** V prvé řadě velký senát Soudu ve věci López Ribalda a ostatní proti Španělsku (č. 1874/13 a 8567/13, rozsudek velkého senátu ze dne 17. října 2019) definoval podmínky, za nichž zaměstnavatel může sledovat zaměstnance kamerovým systémem. Ve věci Herbai proti Maďarsku (č. 11608/15, rozsudek ze dne 5. listopadu 2019) pak Soud shledal porušení článku 10 Úmluvy, jelikož stěžovatel byl propuštěn ze zaměstnání z důvodu publikace článků na internetu, které se týkaly oboru jeho činnosti u zaměstnavatele, aniž soudy náležitě vyvážily obchodní zájmy zaměstnavatele na jedné straně a svobodu projevu stěžovatele na straně druhé.

Z oblasti **trestního práva** lze upozornit zejména na věc Adamčo proti Slovensku (č. 45084/14, rozsudek ze dne 12. listopadu 2019), v níž se Soud poprvé podrobně zabýval spravedlivostí trestního řízení v situaci, kdy se odsouzení stěžovatele v rozhodující míře opíralo o výpověď tzv. ‚korunního svědka', tedy spolupracujícího spoluobviněného.

Hospodářská soutěž nebývá častým předmětem stížností k Soudu, a tak jistě za připomenutí stojí věc Carrefour France proti Francii (č. 37858/14, rozhodnutí ze dne 1. října 2019). Soud v tomto rozhodnutí shledal, že na řízení o uložení pokuty za omezování hospodářské soutěže je článek 6 Úmluvy ve své trestní větvi použitelný. Dále se pak zabýval odpovědností stěžovatelky za protiprávní jednání své předchůdkyně, společnosti *Carrefour hypermarchés France,* která zanikla v důsledku fúze sloučením.

Oblast **sociálních věcí** se naopak v judikatuře Soudu objevuje poměrně často. Z konce minulého roku je dobré neopomenout věc J. D. a A proti Spojenému království (č. 32949/17 a 34614/17, rozsudek ze dne 24. října 2019). V ní Soud shledal, že zákonná kritéria snížení přídavku na bydlení nebyla britským zákonodárcem nastavena natolik dostatečně, aby umožňovala zohlednit všechny relevantní okolnosti situace osob, na které dopadala. Ve vztahu k těžce zdravotně postiženým Soud porušení Úmluvy neshledal, ve vztahu k ženám, které se staly obětmi domácího násilí, však ano.

Závěrem zmiňme věc Abdyusheva a ostatní proti Rusku (č. 58502/11 a další, rozsudek ze dne 26. listopadu 2019) týkající se zákonného zákazu **substituční drogové léčby** v Ruské federaci. Případ vyvolal výjimečný zájem – do řízení se zapojilo 11 vedlejších účastníků, a to nevládních organizací i orgánů OSN. Soud v přístupu žalovaného státu k léčbě drogové závislosti nicméně porušení Úmluvy neshledal.

Více opět v příštím Zpravodaji nebo v naší databázi (http://eslp.justice.cz/).

Petr Konůpka,
zástupce vládního zmocněnce